

Nikolina Katić*
Morana Briški**
Matea Bašić***

Pregled prakse Europskog suda za ljudska prava u odnosu na Republiku Hrvatsku (1997–2018)

Sadržaj

1. Uvod

2. Pregled prakse iz područja civilnog prava

- 2.1. *Pravo na pošteno suđenje – civilni aspekt*
- 2.2. *Pravo na privatni život*
- 2.3. *Pravo na obiteljski život*
- 2.4. *Pravo na dom*
- 2.5. *Pravo na slobodu izražavanja*
- 2.6. *Zabrana diskriminacije*
- 2.7. *Pravo na mirno uživanje vlasništva*

3. Pregled prakse iz područja kaznenog prava

- 3.1. *Pravo na život (materijalni i procesni aspekt)*
- 3.2. *Pravo na zabranu mučenja i nečovječnog postupanja i kažnjavanja (materijalni i procesni aspekt)*
- 3.3. *Pravo na osobnu slobodu i sigurnost – pritvor i druga ograničenja slobode*
- 3.4. *Pravo na pošteno suđenje – kazneni aspekt*
- 3.5. *Pravo na presumpciju nevinosti*
- 3.6. *Nullum crimen null poena sine lege*
- 3.7. *Ne bis in idem*
- 3.8. *Pravo na slobodu kretanja*

4. Zaključak

* Autorica je magistra prava i trenutno je zaposlena kao pomoćnica zastupnice Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.

** Autorica je magistra prava i trenutno zaposlena na Vrhovnom sudu Republike Hrvatske kao viša sudska savjetnica u Odjelu za praćenje i proučavanje sudske prakse sudova pri Vijeću Europe i Europske unije.

*** Autorica je magistra prava i trenutno zaposlena kao pomoćnica zastupnice Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.

1. Uvod

Pravni sustavi Hrvatske i Bosne i Hercegovine počivaju na istim pravnim temeljima zbog dugogodišnje pripadnosti istoj državi. Iako su se nakon osamostaljenja obiju država 90-ih godina prošlog stoljeća njihovi pravni sustavi nastavili samostalno razvijati, najviša pravna načela, ali i pojedini pravni instituti ostali su isti ili vrlo slični. U tom smislu, iskustva Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava (Sud), poglavito u situacijama u kojima je Sud utvrdio postojanje povrede Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Konvencija), te u postupku izvršenja presuda Suda pred Odborom ministara Vijeća Europe, mogu biti posebno korisna pravnim praktičarima u Bosni i Hercegovini u cilju pravilne primjene Konvencije i razumijevanja prakse Suda. Stoga se u nastavku daje prikaz najvažnije prakse Suda u odnosu na Republiku Hrvatsku.

Hrvatska je potpisala i ratificirala Konvenciju 05. studenog 1997. godine i od toga je dana postala stranka pred Sudom. U ovih 20 godina, koliko je stranka pred Sudom, razvila se bogata sudska praksa u odnosu na Hrvatsku. Hrvatska, za razliku od zemalja regije, ima relativno manji broj repetitivnih predmeta (uglavnom su to samo predmeti koji se odnose na duljinu trajanja postupaka). U nekim predmetima protiv Hrvatske Sud je razvio svoju praksu o pojedinom pitanju ili zauzeo novi smjer u odnosu na dosadašnju praksu, a o nekim je pitanjima odlučivao po prvi put.

Prema objavljenim statističkim podacima Suda, do 01. siječnja 2018. u odnosu na Republiku Hrvatsku Sud je donio 377 presuda¹. U njih 301 utvrdio je povredu barem jednog konvencijskog prava, dok je u 45 presuda utvrdio da Hrvatska podnositeljima nije uzrokovala povredu Konvencije. U istom razdoblju, u većem broju predmeta spor je riješen prijateljskim rješenjem (*friendly settlements of the dispute*), odnosno došlo je do brisanja zahtjeva s liste Suda (*strikeout*). Zanimljiv je i podatak da je Sud do sada u dva predmeta prekinuo postupak sklapanja nagodbe, odnosno prijateljskog rješenja spora, s obzirom da su podnositelji povrijedili povjerljivost tog postupka iznoseći pojedinosti u javnosti i medijima².

Do danas je ukupno osam predmeta protiv Hrvatske razmatralo Veliko vijeće Suda (*Grand Chamber*). U pet predmeta Veliko vijeće je utvrdilo da Hrvatska nije povrijedila prava podnositelja, dok su povrede Konvencije utvrđene u tri presude Velikog vijeća. Konkretno presude Velikog vijeća Suda detaljnije se obrađuju u tekstu članka, prema pripadnosti pojedinim tematskim cjelinama.

Gledajući strukturu presuda Suda prema pravima iz Konvencije u odnosu na Republiku Hrvatsku najviše je onih koje su se odnosile na članak 6 Konvencije (pravo na pošteno suđenje). Takvih presuda je ukupno 199, od kojih se 99 odnosi isključivo na pravo na suđenje u razumom roku, kao dio prava na pošteno suđenje iz članka 6 Konvencije. U ostalih 100 presuda Sud je razmatrao druga prava iz članka 6 Konvencije kao što su pravo na pošteno suđenje, pravo na jednakost stranaka u postupku (*equality of arms*), nepristranost suda, povreda prava na presumpciju nevinosti odnosno različita prava obrane u kaznenim postupcima. Najznačajnije

¹ The ECHR and Croatia facts and figures, s. 3, https://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_Croatia_ENG.pdf, očitavanje: 02. 07. 2018.

² *Glavaš protiv Hrvatske*, br. 33137/14, odluka od 13. 09. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-167291>, i *Balenović protiv Hrvatske*, br. 28369/07, odluka od 30. 09. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-101388>, očitavanje: 02. 07. 2018.

presude Suda iz ovog područja su sigurno presuda Velikog vijeća u predmetu *Dvorski protiv Hrvatske*³ (pravo na izbor branitelja u kaznenom postupku), zatim presude vijeća u predmetima *Ajdarić protiv Hrvatske*⁴ (ocjena dokaza i arbitrarnost kaznene presude), *Šikić protiv Hrvatske*⁵ (definiranje i primjena građanskog aspekta članka 6 Konvencije), *Klauz protiv Hrvatske*⁶ (pravo na pošteno suđenje i trošak parničnog postupka).

S navedenim presudama usko su vezane i presude Suda koje su se odnosile na pravo na učinkovito domaće pravno sredstvo iz članka 13 Konvencije, kojih je do 01. siječnja 2018. u odnosu na Republiku Hrvatsku bilo 33. Ponovno, najveći broj ovih presuda odnosio se na učinkovito pravno sredstvo za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku.

Sud je također u značajnom broju presuda u odnosu na Republiku Hrvatsku odlučivao o povredi nekog od prava iz članka 8 Konvencije. U 40 presuda koliko ih je do 01. siječnja 2018. Sud donio u odnosu na Republiku Hrvatsku razmatrao je pravo na privatni odnosno obiteljski život, pravo na dom ili pravo na privatnu korespondenciju. Neke od najznačajnijih presuda Suda koje se odnose na zaštitu prava iz članka 8 Konvencije su presude *Karadžić protiv Hrvatske*⁷ (građanskopravni aspekti međunarodne otmice djece), *Gluhaković protiv Hrvatske*⁸ (pravo na susrete i druženja s vlastitim djetetom roditelja koji više ne živi sa djetetom), *X. protiv Hrvatske*⁹ (pravni položaj biološkog roditelja čije je dijete dano na posvojenje), *Ćosić protiv Hrvatske*¹⁰ (pravo na dom), te *Dragojević protiv Hrvatske*¹¹ (povreda prava na privatnost zbog nedovoljno obrazloženih sudskih naloga kojima je određena posebna istražna radnja prislušivanja i tajnog praćenja).

Pravo na mirno uživanje vlasništva iz članka 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju Sud je razmatrao u ukupno 33 presude u odnosu na Republiku Hrvatsku. Uz već citiranu presudu Velikog vijeća u predmetu *Blečić protiv Hrvatske*, najznačajnije presude Suda u odnosu na ovo konvencijsko pravo su presude u predmetima *Statileo protiv Hrvatske*¹² (prava vlasnika stana u kojem stanuje

³ *Dvorski protiv Hrvatske*, presuda Velikog vijeća br. 25703/11 od 20. 10. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158266>, očitavanje: 19. 08. 2018.

⁴ *Ajdarić protiv Hrvatske*, br. 20883/09, presuda od 13. 12. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107989>, očitavanje: 25. 07. 2018.

⁵ *Šikić protiv Hrvatske*, br. 9143/08, presuda od 15. 07. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99871>, očitavanje: 05. 07. 2018.

⁶ *Klauz protiv Hrvatske*, br. 28963/10, presuda od 18. 07. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122433>, očitavanje: 07. 07. 2018.

⁷ *Karadžić protiv Hrvatske*, br. 35030/04, presuda od 15. 12. 2005, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71685>, očitavanje: 12. 07. 2018.

⁸ *Gluhaković protiv Hrvatske*, br. 21188/09, presuda od 12. 04. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104491>, očitavanje: 19. 07. 2018.

⁹ *X. protiv Hrvatske*, br. 11223/04, presuda od 17. 07. 2008, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87644>, očitavanje: 27. 07. 2018.

¹⁰ *Ćosić protiv Hrvatske*, br. 28261/06, presuda od 15. 01. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90627>, očitavanje: 03. 08. 2018.

¹¹ *Dragojević protiv Hrvatske*, br. 68955/11, presuda od 15. 01. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150298>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹² *Statileo protiv Hrvatske*, br. 12027/10, presuda od 10. 07. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145360>, očitavanje: 07. 07. 2018.

zaštićeni najmoprimac), *Vajagić protiv Hrvatske*¹³ (pravo na naknadu za eksproprijaciju zemljišta), *Radanović protiv Hrvatske*¹⁴ (povrat imovine koja je dana na privremeno korištenje).

Značajan je i broj od 28 presuda protiv Hrvatske koje se odnose na pravo na osobnu slobodu i sigurnost iz članka 5 Konvencije, među kojima je najviše onih koje se odnose na lišenje slobode pojedinca u vidu određivanja, produljivanja ili ukupnog trajanja pritvora.

Zaključno, valja izdvojiti i 12 presuda koje se odnose na članak 2 Konvencije, odnosno pravo na život. Ovdje treba naglasiti kako se od navedenih 12 čak 10 presuda odnosi na procesni aspekt prava na život, odnosno (ne)provođenje učinkovitih istraga i (ne)uspostavu mehanizma zaštite prava na život u domaćem poretku. Prva takva presuda bila je *Marta Jularić protiv Hrvatske*¹⁵. U samo dvije presude Suda utvrđena je povreda materijalnog aspekta zaštite prava na život (*Branko Tomašić i dr. protiv Hrvatske*¹⁶, koja se odnosi na zaštitu pojedinca od nasilja u obitelji i *Bljakaj i dr. protiv Hrvatske*¹⁷ koja se odnosi na zaštitu društva u cjelini od opasnosti koju predstavlja opasni pojedinac).

U nastavku rada biti će prikazan detaljan pregled presuda Suda u odnosu na Republiku Hrvatsku, koji će, radi lakšeg snalaženja biti podijeljen na predmete koje se odnose na područja civilnog (građanskog) prava i predmete koji se odnose na područje kaznenog prava. Uz pojedine presude kojima je utvrđena povreda konvencijskih prava biti će navedene i mjere koje je Hrvatska poduzela radi izvršenja navedenih presuda sukladno članku 46 stavku 1 Konvencije, s ciljem popravljanja posljedica utvrđene povrede za konkretne osobe na koje se presuda odnosi (individualne mjere), te radi otklanjanja uzroka utvrđenih povreda s ciljem da se izbjegne ponavljanje istih povreda u budućim sličnim situacijama.

2. Pregled prakse iz područja civilnog prava

2.1. Pravo na pošteno suđenje – civilni aspekt

U odnosu na civilni aspekt članka 6 Konvencije najviše presuda odnosi se na prekomjernu duljinu trajanja postupaka¹⁸. Međutim, Sud je u okviru ovog konvencijskog prava odlučivao i o drugim, meritornim i važnim pitanjima kao što je primjenjivost članka 6 Konvencije na pojedine vrste postupka, pitanje pristupa sudu (pri čemu se posebno izdvaja pitanje pristupa Vrhovnom sudu Republike Hrvatske, [Vrhovni sud], zbog odbacivanja revizije *ratione valoris*), pitanja

¹³ *Vajagić protiv Hrvatske*, br. 30431/03, presuda od 20. 07. 2006, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76465>, očitavanje: 04. 08. 2018.

¹⁴ *Radanović protiv Hrvatske*, br. 9056/02, presuda od 21. 12. 2006, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78798>, očitavanje: 17. 07. 2018.

¹⁵ *Marta Jularić protiv Hrvatske*, br. 20106/06, presuda od 20. 01. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102904>, očitavanje: 10. 07. 2018.

¹⁶ *Branko Tomašić i dr. protiv Hrvatske*, br. 46598/06, presuda od 15. 01. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90625>, očitavanje: 23. 07. 2018.

¹⁷ *Bljakaj i dr. protiv Hrvatske*, br. 74448/12, presuda od 18. 09. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146392>, očitavanje: 23. 07. 2018.

¹⁸ Ovaj aspekt čl. 6 Konvencije najviše je zastupljen u presudama Suda u odnosu na Hrvatsku. Predmeti duljine trajanja postupka od 2011. smatraju se WECL predmetima (*well established case law*). Sud je do 01. 01. 2018. donio ukupno 93 presude u odnosu na Hrvatsku u kojima je utvrdio povredu čl. 6 Konvencije zbog prekomjerne duljine trajanja domaćih postupaka.

nepristranosti suda, pitanja jednakosti stranaka u postupku itd.

Što se tiče merituma konvencijskog prava na pošteno suđenje u njegovom civilnom aspektu, Sud je u nekoliko predmeta protiv Hrvatske definirao to pravo, dodatno razvijajući do tada postojeće standarde. Tako je, primjerice, u predmetu *Šikić protiv Hrvatske*¹⁹ Sud naveo kako je članak 6 Konvencije primjenjiv na upravni postupak u kojem se odlučivalo o disciplinskoj odgovornosti podnositelja kao policajca i koji je okončan otkazom. Suprotno navedenom, u predmetu *Marušić protiv Hrvatske*²⁰, Sud je odbacio zahtjev podnositeljice i proglasio ga nedopuštenim, zaključivši da nije nadležan za postupke pred Sudom časti. Naime, podnositeljica zahtjeva, bivša profesorica Medicinskog fakulteta u Zagrebu, podnijela je zahtjev Sudu jer je smatrala da je postupak koji se protiv nje vodio pred Sudom časti tog fakulteta bio nepošten. Sud časti je utvrdio da je podnositeljica, bez navođenja izvora i autorstva, doslovno prevela engleski tekst medicinskog udžbenika američkog autora i preuzela ga u svoj udžbenik, čime se ogriješila o Kodeks nastavnike etike. Sud časti joj je zbog toga izrekao javnu opomenu. Sud je utvrdio da nije nadležan ocjenjivati poštenost takvog postupka, zbog toga što u tom postupku podnositeljici nije prijetio ni otkaz ugovora o radu, niti suspenzija, već se postupak odnosio isključivo na primjenu etičkih kriterija i procjenjivanje ponašanja podnositeljice u tom kontekstu. Prema tome, takav postupak nije dosegnuo stupanj ozbiljnosti koji bi doveo u pitanje tužiteljčina ljudska prava, konkretno prava iz članka 6 Konvencije.

Jedan od značajnijih predmeta koji se odnose na civilni aspekt prava na pošteno suđenje je *Zagrebačka banka d.d. protiv Hrvatske*²¹ u kojem je Sud utvrdio povredu prava na pošteno suđenje u ovršnom postupku, zbog toga što banka podnositeljica nije imala mogućnost prigovoriti izračunu zatezne kamate koju je, na zahtjev prvostupanjskog suda, izradila državna financijska agencija (FINA) i na temelju kojeg je protiv banke provedena prisilna naplata. Propust domaćeg suda da banci dostavi ovaj izračun i omogućiti joj da se na isto očituje doveo je do povrede prava na pošteno suđenje, odnosno načela kontradiktornosti postupka.

Pitanje pristupa sudu kao jednog od prava iz članka 6 Konvencije razmatrano je u više predmeta protiv Hrvatske povodom prigovora podnositelja vezanim za odluku Hrvatske da u jednom periodu suspendira od primjene članak 180 Zakona o obveznim odnosima (koji je omogućavao podnošenje tužbi protiv države za naknadu štete nastale terorističkim aktom). Ovo je rezultiralo prekidom svih sudskih postupaka koji su se vodili po toj osnovi. Vodeći predmeti u ovoj skupini su *Kutić protiv Hrvatske*²² i *Multiplex protiv Hrvatske*²³. Nadzor nad izvršenjem ove skupine presuda zatvoren je nakon što je donesen poseban propis koji regulira pravo na naknadu štete nastale uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija, koji je omogućio nastavak svih prekinutih postupaka, uključujući i one na koje se odnose spomenute presude Suda²⁴.

¹⁹ *Branko Tomašić i dr.* (bilj. 17).

²⁰ *Marušić protiv Hrvatske*, br. 79821/12, odluka od 23. 05. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174775>, očitavanje: 11. 08. 2018.

²¹ *Zagrebačka banka d.d. protiv Hrvatske*, br. 39544/05, presuda od 12. 12. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138917>, očitavanje: 17. 07. 2018.

²² *Kutić protiv Hrvatske*, br. 48778/99, presuda od 01. 03. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60174>, očitavanje: 10. 07. 2018.

²³ *Multiplex protiv Hrvatske*, br. 58112/00, presuda od 10. 10. 2003, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61204>, očitavanje: 10. 07. 2018.

²⁴ Završna rezolucija za *Kutić* grupu presuda, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-72603>, očitavanje: 10. 07. 2018.

U kontekstu prava na pristup sudu značajan je i predmet *Egić protiv Hrvatske*²⁵, u kojem je razmatran pristup Vrhovnom sudu zbog odbacivanja revizije podnositeljice zahtjeva koje je, kako je Sud ocijenio, bilo utemeljeno na proizvoljnoj ocjeni da vrijednost predmeta spora nije dovoljna za dopuštenost revizije (*ratione valoris*). Radi izvršenja navedene presude, Hrvatska je poduzela zakonodavne mjere na način da je izmjenom Zakona o parničnom postupku sada propisana pravna presumpcija prema kojoj se u slučaju propusta prvostupanjskog suda da odredi vrijednost predmeta spora, smatra da ista iznosi 50.000 hrvatskih kuna. Na taj je način izbjegnuta mogućnost da Vrhovni sud samostalno ocjenjuje vrijednost predmeta spora, te se ujedno potiču stranke da pravovremeno i uredno označe vrijednost predmeta spora i izbjegnu primjenu spomenute presumpcije koja isključuje mogućnost izjavljivanja revizije²⁶. Ove su mjere ocijenjene prikladnim i dovoljnim za sprječavanje sličnih povreda u budućnosti²⁷.

U pogledu primjene kriterija *ratione valoris* za dopuštenost revizije kao izvanrednog pravnog lijeka, u novijoj presudi Velikog vijeća, u predmetu *Zubac protiv Hrvatske*²⁸, Sud je utvrdio da nedopuštena promjena vrijednosti predmeta spora, koja je rezultat pogrešnog postupanja stranke i sudova nižeg stupnja, nije mogla podnositeljici otvoriti mogućnost pristupa Vrhovnom sudu²⁹. Stoga odbacivanje revizije podnositeljice nije povrijedilo njeno pravo na pristup sudu.

U predmetu *Klauz protiv Hrvatske*³⁰, Sud je utvrdio da je striktna primjena načela „gubitnik plaća“ u parničnom postupku ugrozila podnositeljevo pravo na pristup sudu. Naime, podnositelj je podnio tužbu za naknadu štete protiv države zbog teških tjelesnih ozljeda koje mu je nanio policajac za vrijeme dok je boravio u pritvoru. Zbog previsoko postavljenog zahtjeva (prihvaćen je samo manji dio tužbenog zahtjeva), podnositelj je državi morao platiti troškove u visini od 79% dosuđene naknade. Iako je Sud prihvatio da je vezivanje naknade parničnih troškova uz visinu tužbenog zahtjeva u načelu opravdano – jer sprječava podnošenje prekomjernih tužbenih zahtjeva, smatrao je da, s obzirom na prirodu zahtjeva i svrhu naknade štete, u ovom slučaju matematička primjena tog načela nije bila razmjerna, zbog čega je povrijeđeno podnositeljevo pravo na pristup sudu. Sličnu povredu Sud je kasnije utvrdio u presudi *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*³¹. Radi izvršenja ovih presuda poduzete su mjere usklađivanja domaće sudske prakse redovnih sudova i Ustavnog suda Republike Hrvatske (Ustavni sud) sa načelima izraženim u presudama Suda, na način da sudovi sada pravilo „gubitnik plaća“, koje je i dalje zakonski temelj za odlučivanje o naknadi troškova u parničnom postupku, ne primjenjuju automatski, već uz uvažavanje konkretnih okolnosti slučaja³².

²⁵ *Egić protiv Hrvatske*, br. 32806/09, presuda od 05. 06. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-144363>, očitavanje: 17. 07. 2018.

²⁶ U tom smislu valja primijetiti da Zakon o parničnom postupku FBiH ne sadrži ovakvu presumpciju, te je u pogledu određivanja vrijednosti predmeta spora sadržajno istovjetan ranijim rješenjima sadržanim u hrvatskom Zakonu o parničnom postupku.

²⁷ Završna (finalna) rezolucija u predmetu *Egić protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG/?i=001-159317>, očitavanje: 17. 07. 2018.

²⁸ *Vajagić* (bilj. 13).

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Klauz protiv Hrvatske*, br. 28963/10, presuda od 18. 07. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-122433>, očitavanje: 12. 07. 2018.

³¹ *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*, br. 72152/13, presuda od 06. 09. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-166488>, očitavanje: 12. 07. 2018.

³² Akcijski plan o izvršenju *Klauz* grupe presuda, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG/?i=004-10125>, očitavanje: 12. 07. 2018.

Također, valja izdvojiti i presudu u predmetu *Momčilović protiv Hrvatske*³³ u kojoj je Sud utvrdio da postojanje zakonom propisane obveze podnošenja zahtjeva za mirno rješenje spora prije podnošenja tužbe protiv države, ne predstavlja ograničenje prava na pristup sudu iz članka 6 Konvencije.

Pitanjem prava na pristup sudu Sud se bavio i u predmetu *Banović protiv Hrvatske*³⁴, i to kroz prizmu domaćih zakonskih rješenja koja, moguće, ograničavaju pristup sudu. Naime, otac podnositeljice zahtjeva pokrenuo je 1997. godine pred nadležnim tijelom postupak za priznavanje statusa hrvatskog ratnog vojnog invalida. Budući da je on umro krajem te godine, podnositeljica je nastavila postupak, koji je trajao gotovo 10 godina. Podnositeljica je nakon završetka tog postupka pokrenula postupak u kojem je tražila da joj se prizna status člana obitelji smrtno stradalog hrvatskog branitelja. Taj njezin zahtjev je odbačen jer je podnesen izvan roka propisanog zakonom. Podnositeljica je pred Sudom tvrdila da je zbog predugog trajanja postupka za priznavanje statusa hrvatskog ratnog vojnog invalida njenom ocu bila onemogućena u stjecanju vlastitih prava (status člana obitelji smrtno stradalog hrvatskog branitelja). Sud je, međutim, utvrdio da prava podnositeljice nisu povrijeđena jer nije bilo zakonske zapreke da podnositeljica ranije pokrene postupak za priznavanje svog statusa, te ga vodi paralelno uz postupak za priznavanje statusa ocu, budući da taj postupak nije bio preduvjet ostvarivanju njezinih prava.

U predmetu *Letinčić protiv Hrvatske*³⁵, koji se također odnosi na pravo na pošteno suđenje u upravnom postupku, Sud je utvrdio povredu prava na pošteno suđenje (pravo na kontradiktorni postupak i pravo na „jednakost oružja“) zbog toga što podnositelj u upravnom postupku nije mogao osporavati nalaz i mišljenje vještaka o tome je li njegov otac, inače ratni veteran, počinio samoubojstvo zbog posljedica vezanih uz rat, a što je bilo ključno za predmetni upravni postupak u kojem je podnositelj tražio ostvarivanje svojih prava. Istu je povredu, u donekle sličnim okolnostima upravnog postupka vezanog uz priznanje prava na mirovinu za vrijeme dok je dio državnog teritorija bio pod okupacijom, Sud ranije utvrdio u predmetu *Jačimović protiv Hrvatske*³⁶. Radi izvršenja ove dvije presude Suda, poduzete su odgovarajuće zakonodavne mjere usmjerene na osiguravanje poštivanja načela pravičnog suđenja prilikom vještačenja u upravnim postupcima, poglavito na način koji strankama omogućuje aktivno sudjelovanje u pribavljanju nalaza i mišljenja, te očitovanja i prigovora na iste³⁷.

Nepriistranost domaćeg suda također je jedan od aspekata prava na pošteno suđenje koji je zaštićen člankom 6 Konvencije. U tom pogledu, treba istaknuti predmet *Mežnarić protiv Hrvatske*³⁸, u kojem je Sud utvrdio da je došlo do povrede članka 6 Konvencije zbog toga što je

³³ *Momčilović protiv Hrvatske*, br. 11239/11, presuda od 26. 03. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152990>, očitavanje: 20. 07. 2018.

³⁴ *Banović protiv Hrvatske*, br. 44284/10, presuda od 11. 06. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155094>, očitavanje: 21. 07. 2018.

³⁵ *Letinčić protiv Hrvatske*, br. 7183/11, presuda od 03. 05. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162422>, očitavanje: 09. 07. 2018.

³⁶ *Jačimović protiv Hrvatske*, br. 22688/09, presuda od 31. 10. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127408>, očitavanje: 09. 07. 2018.

³⁷ Akcijsko izvješće o izvršenju *Jačimović* grupe presuda koje je Hrvatska dostavila Odboru ministara, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2017\)465E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2017)465E), očitavanje: 09. 07. 2018.

³⁸ *Mežnarić protiv Hrvatske*, br. 71615/01, presuda od 15. 07. 2005, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69726>, očitavanje: 02. 08. 2018.

sudac Ustavnog suda, koji je odlučivao o ustavnoj tužbi podnositelja u ranijem tijeku istog postupka, bio odvjetnik protivne strane. U sličnom predmetu, *Golubović protiv Hrvatske*³⁹, Sud je utvrdio povredu prava na nepristran sud zbog sudjelovanja istog suca u dva povezana predmeta na dvije instance (sudac je nakon donošenja odluke u prvostupanjskom predmetu unaprijeđen na žalbeni sud gdje je sudjelovao u donošenju odluke u drugom stupnju u povezanom predmetu). Kako je jedan od glavnih aspekata ovog predmeta bila činjenica da podnositelj zahtjeva do dostave drugostupanjske presude nije znao (niti je mogao znati) sastav drugostupanjskog vijeća, radi izvršenja ove presude (pored ponavljanja postupka u odnosu na koji je povreda Konvencije utvrđena) u Hrvatskoj je u sustav e-predmet (koji omogućuje online pregled osnovnih podataka o sudskim postupcima u tijeku) uvedena funkcionalnost koja omogućuje dobivanje informacija o sastavu drugostupanjskog vijeća već u trenutku kada spis bude zaprimljen na drugostupanjskom sudu⁴⁰. Nakon što je presuda *Golubović* izvršena, u presudi *Ramljak protiv Hrvatske*⁴¹ Sud je ocijenio da je došlo do povrede prava na nepristrani sud i u situaciji kada je jedan od članova sudskog vijeća bio otac odvjetničkog vježbenika zaposlenog u uredu odvjetnika druge strane u postupku. Radi izvršenja ove presude poduzete su obuhvatne mjere upoznavanja nacionalnih sudaca sa zaključcima Suda i načelima primijenjenim prilikom utvrđenja povrede Konvencije, a domaći sudovi razmatraju i prijedlog podnositelja za ponavljanje spornog parničnog postupka na koji se utvrđena povreda odnosi⁴².

Od ostalih predmeta koji se tiču prava na pošteno suđenje izdvaja se još nekoliko interesantnih slučajeva. U predmetu *Juričić protiv Hrvatske*⁴³ Sud je razmatrao zahtjev kandidatkinje za suca Ustavnog suda koja je smatrala da je postupak izbora ustavnih sudaca bio nepošten, te da postupak u kojem je ona osporavala odluku Hrvatskog sabora o izboru suca nije bio sukladan članku 6 Konvencije. Sud je utvrdio povredu članka 6 Konvencije jer podnositeljici kao zainteresiranoj osobi nije omogućen uvid u dokumentaciju koja je pribavljena tijekom ustavnosudskog postupka u kojem se odlučivalo o izboru sudaca Ustavnog suda, ali je utvrdio da nije došlo do povrede članka 6 u odnosu na neodržavanje javne rasprave i usmenog ročišta u istom postupku. U postupku izvršenja ove presude, zbog prirode povrede Konvencije, nije postojala nikakva mogućnost poduzimanja individualnih mjera kojima bi se podnositeljici osigurao *restitutio in integrum*. Na općoj razini, radi sprječavanja sličnih povreda Konvencije, u Hrvatskoj su uvedene određene promjene u Poslovnik Ustavnog suda, kojima je ojačano ostvarenje principa kontradiktornosti u postupku pred tim sudom⁴⁴.

Još jedan zanimljiv predmet u građanskopravnom aspektu prava na pošteno suđenje je i predmet

³⁹ *Golubović protiv Hrvatske*, br. 43947/10, presuda od 27. 11. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114782>, očitavanje: 14. 07. 2018.

⁴⁰ Završna rezolucija u predmetu *Golubović protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-148445>, očitavanje: 14. 07. 2018.

⁴¹ *Ramljak protiv Hrvatske*, br. 5856/13, presuda od 27. 06. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174624>, očitavanje: 17. 07. 2018.

⁴² Akcijski plan za izvršenje presude *Ramljak protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2018\)357E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2018)357E), očitavanje: 17. 07. 2018.

⁴³ *Juričić protiv Hrvatske*, br. 58222/09, presuda od 26. 07. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105754>, očitavanje: 03. 08. 2018.

⁴⁴ Završna rezolucija u predmetu *Juričić protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-179342>, očitavanje: 10. 08. 2018.

*Pavlović i dr. protiv Hrvatske*⁴⁵, u kojem je Sud utvrdio da je podnositeljicama povrijeđeno pravo na pošteno suđenje iz članka 6 Konvencije zbog očite pogreške u postupanju domaćeg suda, koji je pri odlučivanju o naknadi troškova postupka propustio razmotriti uredno podnesen zahtjev stranaka. Budući da je ocijenjeno kako je povreda Konvencije u predmetu *Pavlović i dr.* izolirani događaj koji nema dubljih uzroka u domaćem zakonodavstvu i sudskoj praksi, za izvršenje ove presude bilo je dovoljno omogućiti podnositeljicama ponavljanje spornog domaćeg postupka, te poduzeti mjere upoznavanja relevantnih domaćih tijela s presudom⁴⁶. Slično presudi *Pavlović i dr.*, ali u kontekstu prava na pristup sudu, Sud je u recentnijoj presudi *Kardoš protiv Hrvatske*⁴⁷ utvrdio povredu prava iz članka 6 Konvencije zbog toga što je Upravni sud pogrešno protumačio (upravnu) tužbu podnositeljice. Naime, podnositeljica je podnijela Upravnom sudu Republike Hrvatske (Upravni sud) tužbu protiv odluke Ministarstva graditeljstva, kojom joj je naloženo ukloniti bespravno sagrađenu građevinu. Budući da je u svojoj tužbi spomenula i odluku građevinskog inspektora kojom je dozvoljeno prisilno rušenje njezine građevine, Upravni sud je zatražio od podnositeljice da se očituje koju od te dvije odluke zapravo osporava. Iako je podnositeljica jasno navela da osporava prvu spomenutu odluku – onu kojom joj je naloženo ukloniti bespravno sagrađenu građevinu, Upravni sud je svojom presudom odlučio o zakonitosti druge spomenute odluke, one građevinskog inspektora o dozvoli prisilnog rušenja. Sud je utvrdio da se radi o očitijoj pogrešci domaćeg suda zbog koje je podnositeljici povrijeđeno pravo na pristup sudu vezano za odluku o kojoj domaći sud nije odlučio. Radi izvršenja presude *Kardoš*, podnositeljici je omogućeno ponavljanje spornog domaćeg postupka, a na razini općih mjera uvedene su sveobuhvatne promjene u sustavu upravnog sudovanja koje omogućuju da se slične situacije u budućnosti, ukoliko bi do njih došlo, poprave pred Visokim upravnim sudom. Ujedno, došlo je i do razvoja domaće sudske prakse utemeljene na načelima koje je Sud izrazio u presudi *Kardoš*⁴⁸.

Od presuda koje se odnose na članak 6 Konvencije u kojima je Sud utvrdio da nije došlo do povrede Konvencije valja istaknuti onu u predmetu *Krunoslava Zovko protiv Hrvatske*⁴⁹. Podnositeljica zahtjeva je tražila od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) da joj prizna pravo na bolovanje kao posljedicu prometne nezgode, iako je njezina liječnica primarne zdravstvene zaštite prethodno utvrdila da bolovi u vratu, na koje se žalila, nemaju nikakve veze sa prometnom nezgodom u kojoj je tužiteljica sudjelovala dvije godine ranije. Nakon dva provedena vještačenja, HZZO je odbio tužiteljčin zahtjev, a Upravni sud u Zagrebu je povodom njezine tužbe također utvrdio da je njezin zahtjev neosnovan. Podnositeljica je pred Sudom prigovarala poštenosti navedenog upravnog postupka kao cjeline (*overall fairness*), smatrajući da je bila u potpunosti isključena iz vještačenja, da su vještaci HZZO-a bili pristrani, budući da su stalno zaposleni u toj instituciji, te da je u interesu HZZO-a bilo da ona ne dobije dugotrajno bolovanje budući da je trošak navedenog bolovanja pao upravo na HZZO. Sud je u svojoj

⁴⁵ *Pavlović i drugi protiv Hrvatske*, br. 13274/11, presuda od 02. 04. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153316>, očitavanje: 27. 07. 2018.

⁴⁶ Završna rezolucija u predmetu *Pavlović i dr. protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-166765>, očitavanje: 27. 07. 2018.

⁴⁷ *Kardoš protiv Hrvatske*, br. 25782/11, presuda od 26. 04. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162208>, očitavanje: 02. 08. 2018.

⁴⁸ Završna rezolucija u predmetu *Kardoš protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-175125>, očitavanje: 02. 08. 2018.

⁴⁹ *Krunoslava Zovko protiv Hrvatske*, br. 56935/13, presuda od 23. 05. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-173624>, očitavanje: 04. 08. 2018.

odluci prihvatio argumente države da su vještaci HZZO-a razmotrili sve prigovore tužiteljice vezane uz njezino zdravstveno stanje, te na njih odgovorili na zadovoljavajući način. Podnositeljica je bila obaviještena o rezultatima vještačenja, te je mogla na njih i odgovoriti, što je i učinila u postupku pred Upravim sudom. Stoga je podnositeljica u dovoljnoj mjeri sudjelovala u postupku vještačenja. Sama činjenica da su vještaci zaposlenici HZZO-a, nije bila dovoljna za dovođenje u sumnju njihove nepristranosti. No, da činjenica zaposlenja vještaka u instituciji koja je povezana sa predmetom postupka pred domaćim sudovima može biti odlučujuća za sumnju u pristranost vještaka, Sud je zaključio u presudi *Bajić protiv Hrvatske* u kojoj je utvrđena povreda procesnih obveza države da na učinkovit način ispita tvrdnje o navodnoj liječničkoj pogrešci koja je dovela do smrti pacijenta (v. detaljnije u nastavku, poglavlje 3.1. Pravo na život (materijalni i procesni aspekt), s. 28).

Kao što smo već naveli, najveći dio prakse Suda u pogledu članka 6 Konvencije čine povrede prava na suđenje u razumnom roku. Iz te opsežne prakse izdvajamo presudu u predmetu *Mečić protiv Hrvatske*⁵⁰, u kojoj je Sud utvrdio da je već i trajanje ovršnog postupka od 3 godine i 3 mjeseca prekomjerno jer predmet nije bio osobito složen. Sud je posebno naglasio da su domaći sudovi trebali voditi računa o tome da je svaki ovršni postupak hitne naravi, a posebice oni koji se odnose na pitanja iz radnog spora, kao što je bio slučaj u ovom predmetu (isplata naknade za prekovremeni rad).

U odnosu na obvezu države da poduzme mjere kojima će osigurati izvršenje pravomoćnih sudskih odluka valja istaknuti odluku u predmetu *Orel protiv Hrvatske*⁵¹, u kojoj je Sud utvrdio da je država udovoljila pozitivnoj obvezi iz članka 6 Konvencije i poduzela adekvatne i pravovremene mjere da se izvrši pravomoćna odluka domaćeg suda o alimentaciji protiv osobe koja živi u inozemstvu. U navedenoj odluci, Sud je istaknuo da Konvencija ne zahtijeva od država članica da provode diplomatsku zaštitu. Međutim, kada je riječ o ovršnim postupcima koji ne uključuju nikakav strani element, kao što je to primjerice u predmetu *Vrtar protiv Hrvatske*⁵², Sud je utvrdio odgovornost države za povredu prava na pošteno suđenje zbog toga što podnositeljica u domaćim postupcima, kroz 13 godina, nije uspjela ishoditi ovrhu pravomoćne presude za uzdržavanje. Izvršenje grupe presuda koje se odnose na prekomjernu duljinu trajanja ovršnog postupka i dalje je u tijeku, iako su individualne mjere izvršene⁵³.

Kod odlučivanja o tome jesu li domaći sudovi postupali u razumnom roku Sud uzima u obzir i ponašanje samog podnositelja zahtjeva pred domaćim tijelima. Primjer takvog predmeta je predmet *Miković protiv Hrvatske*⁵⁴, u kojem je Sud donio odluku o nedopuštenosti zahtjeva u kojem je podnositeljica, između ostalog, prigovarala duljini trajanja postupka. Naime, Sud je utvrdio da je u slučaju istovremenog podnošenja ustavne tužbe i revizije podnositelj ustavne

⁵⁰ *Mečić protiv Hrvatske*, br. 37226/13, presuda od 19. 07. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164921>, očitavanje: 29. 07. 2018.

⁵¹ *Orel protiv Hrvatske*, br. 51506/13, odluka od 07. 06. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164657>, očitavanje: 20. 07. 2018.

⁵² *Vrtar protiv Hrvatske*, br. 39380/13, presuda od 17. 01. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159778>, očitavanje: 08. 08. 2018.

⁵³ Informacije o statusu postupka izvršenja *Kvartuč* grupe presuda protiv Hrvatske, koje se odnose na prekomjernu duljinu trajanja ovršnih postupaka dostupne su na: <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=004-10077>, očitavanje: 08. 08. 2018.

⁵⁴ *Miković protiv Hrvatske*, br. 18329/14, odluka od 19. 05. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163310>, očitavanje: 04. 08. 2018.

tužbe obvezan promptno obavijestiti Ustavni sud o ishodu revizijskog postupka, a ne kako je to učinila podnositeljica sa zakašnjenjem od pet godina. Stoga je Sud cijenio i ponašanje podnositeljice u domaćem postupku kada je odlučivao o njenom prigovoru o povredi prava na suđenje u razumnom roku.

2.2. Pravo na privatni život

Sud je u predmetima koji su se vodili protiv Hrvatske odlučivao o različitim aspektima prava na privatni život iz članka 8 Konvencije.

U presudi *Sandra Janković protiv Hrvatske*⁵⁵, Sud je prvi put presudio da je Hrvatska povrijedila pravo na zaštitu privatnog života u dijelu koji se odnosi na zaštitu tjelesnog integriteta pojedinca. Sud je utvrdio da način na koji su kaznenopravni mehanizmi bili primijenjeni u slučaju podnositeljice nije bio učinkovit, zbog čega je došlo do povrede pozitivne obveze države prema članku 8 Konvencije, budući da podnositeljici nije pružena primjerena pravna zaštita od napada trećih osoba. Pritom je važan aspekt ove povrede bila i činjenica da rješenje domaćeg suda kojim je privatni optužni akt podnositeljice bio vraćen radi ispravka i dopune nije bilo obrazloženo na način koji bi podnositeljici omogućio da nedvosmisleno shvati koje je ispravke dužna učiniti. Akcijski plan za izvršenje ove presude dostavljen je Odboru ministara 2011. godine, te su u istom predstavljene izmjene Zakona o kaznenom postupku i Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, no na temelju ovih informacija nije donesena završna rezolucija⁵⁶.

Valja istaknuti presudu u predmetu *Ž.B. protiv Hrvatske*⁵⁷ u kojoj je Sud utvrdio kako je obustava kaznenog postupka za nasilje u obitelji povrijedila podnositeljčinu pravo na privatni život iz članka 8 Konvencije. Naime, podnositeljica je 2007. godine podnijela kaznenu prijavu protiv supruga zbog obiteljskog nasilja. Dvije prvostupanjske osuđujuće presude bile su ukinute, i postupak je u dva navrata vraćen na ponovno suđenje. U međuvremenu na snagu je 2011. godine stupio novi Kazneni zakon (KZ/11) koji više nije propisivao nasilje u obitelji kao kazneno djelo, već su ta djela kažnjavana po Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji kao prekršajna djela ili kao druga kaznena djela iz Kaznenog zakona. Nakon stupanja na snagu novog Kaznenog zakona, kazneni postupci koji su se do tada vodili zbog nasilja u obitelji su obustavljeni jer tim zakonom kazneno djela nasilničkog ponašanja u obitelji više nije bilo propisano. Sud je zaključio da je KZ/11 osigurao kontinuitet kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji iz ranije važećeg Kaznenog zakona, te da pruža odgovarajući zakonodavni okvir za kažnjavanje nasilja u obitelji. Nadalje, Sud je primijetio da nadležna tijela kaznenog progona nisu razmotrila prekvalifikaciju optužnice na način da supruga podnositeljice optuže za prijetnje i nanošenje tjelesne ozljede članu obitelji iz novog Kaznenog zakona, zbog čega je nadležni sud obustavio postupak, što je dovelo do toga da okolnosti navodnog obiteljskog nasilja prema podnositeljici nikada nisu utvrđene, niti je nasilje sankcionirano. Navedeno postupanje državnih tijela povrijedilo je podnositeljčinu konvencijska prava. Zbog sličnosti presude *Ž.B.* sa ranije

⁵⁵ *Sandra Janković protiv Hrvatske*, br. 38478/05, presuda od 05. 03. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91608>, očitavanje: 27. 07. 2018.

⁵⁶ Akcijski plan o izvršenju presude *Sandra Janković protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2011\)404E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2011)404E), očitavanje: 27. 07. 2018.

⁵⁷ *Ž.B. protiv Hrvatske*, br. 47666/13, presuda od 11. 07. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175142>, očitavanje: 11. 08. 2018.

donesenom presudom *A. protiv Hrvatske*⁵⁸ iz 2010. godine koja se također odnosi na neadekvatnu reakciju nadležnih tijela na prijavu obiteljskog nasilja, izvršenje ove dvije presude odvija se kroz osmišljavanje i implementaciju istih općih mjera izvršenja. Prema podacima dostupnim na web pretraživaču posvećenom izvršenju presuda Suda (HUDOC-EXEC), Hrvatska još nije dostavila nikakve recentne podatke o mjerama izvršenja nakon presude *Ž.B.*⁵⁹

Međutim, Sud je također više puta odbacio zahtjeve u kojima su se podnositelji prituživali na povredu osobnog integriteta, zaključivši da ne ulaze u doseg članka 8 Konvencije. Riječ je, primjerice, o predmetima koji se tiču neriješenih međususjedskih odnosa koji se tiču parkiranja automobila i šetanja psa⁶⁰ ili bacanja smeća, izlivanja vode na balkon, verbalnih sukoba i sl.⁶¹

Novija presuda Suda u predmetu *Travaš protiv Hrvatske*⁶², odnosi se na specifičan aspekt zaštite osobnog integriteta iz članka 8 Konvencije, tj. na profesionalne aktivnosti podnositelja zahtjeva koje su u interakciji s njegovim privatnim životom. Naime, podnositelj je radio kao vjeroučitelj u dvije srednje škole. Bio je u crkvenom braku, da bi nakon sudskog razvoda sklopio drugi, građanski brak. Zbog toga što njegov prvi brak crkvene vlasti nikada nisu poništile ili razvrgnule, nadbiskupija je podnositelju oduzela tzv. kanonski mandat, odnosno dozvolu da predaje vjeronauk u školi, smatrajući da podnositelj „ne svjedoči kršćanski život“. Kako podnositelj više nije mogao predavati vjeronauk u školi (sukladno ugovorima koje je država sklopila sa Svetom Stolicom), uprava škole mu je pokušala pronaći drugo radno mjesto (učitelja etike). Međutim, budući da takvo radno mjesto nije bilo slobodno, podnositelju je uručen otkaz uz pripadajuću otpremninu. Sud je utvrdio da je otkaz podnositelju bio opravdan, te je ponovio da je podnositelj unaprijed znao koje će biti posljedice sklapanja drugog braka zato što u postupku pred crkvenim tijelima prethodno nije poništio ili razvrgnuo prvi, crkveni brak. Sud je također primijetio da su školske vlasti učinile sve u njihovoj moći da podnositelju pronađu drugo radno mjesto (učitelja etike), a tek kada to nije bilo moguće, uručen mu je otkaz, ali uz pripadajuću otpremninu i mogućnost ostvarivanja naknade za nezaposlene osobe. Zbog takvih postupaka uprave škole, Sud je utvrdio da sankcija (otkaz) nije bila prestroga.

Međutim, u predmetu *Jurišić protiv Hrvatske*⁶³, koji se također odnosi na profesionalne aktivnosti, Sud je donio odluku kojom je zahtjev podnositelja proglasio nedopuštenim zbog toga što se podnositelj niti u jednom domaćem postupku, pokrenutom povodom njegovog nečasnog otpusta iz vojske, nije pozvao na povredu prava na privatni život iz članka 8 Konvencije, slijedom čega nije iskoristio dostupna domaća pravna sredstva.

Prvi predmet u kojem se Sud bavio povredom prava na privatni život u kontekstu naloga za tajno prisluškivanje telefonskih razgovora radi otkrivanja kaznenih djela je predmet *Dragojević protiv*

⁵⁸ *A. protiv Hrvatske*, br. 55164/08, presuda od 01. 10. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101152>, očitavanje: 11. 08. 2018.

⁵⁹ HUDOC-EXEC, <https://hudoc.exec.coe.int/>, očitavanje: 01. 07. 2018.

⁶⁰ *Štimac i Kuzmin-Štimac protiv Hrvatske*, br. 70694/12, odluka od 27. 07. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-168145>, očitavanje: 17. 07. 2018.

⁶¹ *B.V. i drugi protiv Hrvatske*, br. 38435/13, odluka od 15. 12. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160248>, očitavanje: 17. 07. 2018.

⁶² *Travaš protiv Hrvatske*, br. 75581/13, presuda od 04. 10. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166942>, očitavanje: 07. 08. 2018.

⁶³ *Jurišić protiv Hrvatske*, br. 29555/11, odluka od 23. 08. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166757>, očitavanje: 07. 08. 2018.

*Hrvatske*⁶⁴. Sud je zaključio da sudski nalozi za tajno praćenje i prisluškivanje podnositelja nisu bili adekvatno obrazloženi, zbog čega je došlo do miješanja u podnositeljevo pravo na zaštitu privatnog života. Istovremeno, Sud je utvrdio da je kazneni postupak u kojem su se upotrebljavali dokazi pribavljeni tajnim prisluškivanjem bio sukladan članku 6 Konvencije. Nakon presude *Dragojević*, uslijedile su druge činjenično slične presude u kojima je utvrđena istovjetna povreda Konvencije: *Matanović protiv Hrvatske* (koja se detaljnije analizira u nastavku teksta, pod kaznenim aspektom prava na pošteno suđenje) i *Bašić protiv Hrvatske*. Zbog povezanosti temeljnih zaključaka Suda i uzroka povreda Konvencije, ova tri predmeta izvršavaju se kao grupa, ali na način da se mjere izvršenja poduzimaju odvojeno za svaki aspekt povrede (dakle, posebno za članak 8, a posebno za članak 6 Konvencije). Kako proizlazi iz akcijskog plana koji je Hrvatska dostavila 2018. godine, podnositeljima iz predmeta *Dragojević* i *Bašić* hrvatski sudovi nisu dopustili ponavljanje postupaka nakon presuda Suda jer utvrđene povrede nisu bile od utjecaja na ishod postupaka, dok je podnositelju u predmetu *Matanović* ponavljanje postupka nepravomoćno dopušteno. Na razini općih mjera izvršenja, Hrvatska je poduzela sveobuhvatne mjere koje obuhvaćaju zakonodavne izmjene, promjene u razvoju sudske prakse, te mjere usmjerene na podizanje svijesti nadležnih tijela o zaključcima Suda⁶⁵.

U nekoliko predmeta protiv Hrvatske, Sud se bavio sudskim postupcima za lišenje poslovne sposobnosti. U prvom takvom predmetu, *X. i Y. protiv Hrvatske*⁶⁶, Sud je istaknuo da već i prijedlozi za pokretanje takvih postupaka moraju biti adekvatno obrazloženi i potkrijepljeni odgovarajućom recentnom (medicinskom) dokumentacijom, budući da i samo pokretanje ovakvog postupka koji se tiče osobnih stanja ima posljedice na privatni život pojedinca. U takvim postupcima interesi osobe o kojoj se odlučuje moraju biti adekvatno zastupani. Zastupanje osobe o kojoj se postupak vodi po djelatniku centra za socijalnu skrb koji je pokretač tog postupka ne ispunjava konvencijske zahtjeve jer dovodi do tzv. sukoba lojalnosti (*Ivinović protiv Hrvatske*⁶⁷). Ova grupa presuda uspješno je izvršena poduzimanjem zakonodavnih i institucionalnih mjera kojima je stubokom izmijenjen domaći sustav lišenja poslovne sposobnosti. Prije svega, novi je Obiteljski zakon iz 2015. godine ukinuo mogućnost potpunog lišenja poslovne sposobnosti (ovo ukidanje podrazumijeva i reviziju svih dosadašnjih pravomoćnih rješenja o lišenju poslovne sposobnosti), te je osnovan Centar za posebno skrbništvo kao posebno neovisno tijelo nadležno za zastupanje posebnih kategorija osoba u određenim vrstama sudskih postupaka⁶⁸.

Zanimljiv predmet u kojem je Sud utvrdio povredu prava na osobni i obiteljski život podnositelja je predmet *Marić protiv Hrvatske*⁶⁹. Podnositelji zahtjeva su bili majka i otac djeteta koje je mrtvorodeno. Podnositelji su izjavili da ne žele preuzeti posmrtno ostatke. Kada su podnositelji

⁶⁴ *Dragojević protiv Hrvatske*, br. 68955/11, presuda od 15. 01. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150298>, očitavanje: 30. 07. 2018.

⁶⁵ Akcijski plan o izvršenju *Dragojević* grupe presuda, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2018\)438E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2018)438E), očitavanje: 30. 07. 2018.

⁶⁶ *X. i Y. protiv Hrvatske*, br. 5193/09, presuda od 03. 11. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107303>, očitavanje: 22. 07. 2018.

⁶⁷ *Ivinović protiv Hrvatske*, br. 13006/13, presuda od 18. 09. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146393>, očitavanje: 22. 07. 2018.

⁶⁸ Završna rezolucija za *X. i Y.* grupu presuda, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-182319>, očitavanje: 22. 07. 2018.

⁶⁹ *Marić protiv Hrvatske*, br. 50132/12, presuda od 12. 06. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144681>, očitavanje: 17. 07. 2018.

naknadno od bolnice ipak zatražili da im se omogući preuzimanje posmrtnih ostataka djeteta, nisu uspjeli dobiti nikakve konkretne informacije o načinu na koji su ostaci zbrinuti. U domaćim sudskim postupcima koje su podnositelji pokrenuli, sudovi su zaključili da pitanje zbrinjavanja posmrtnih ostataka mrtvorođene djece nije jasno regulirano, pa bolnica nije imala obvezu posmrtnih ostataka djeteta podnositelja zbrinuti na određeni način, odnosno, postupanje bolnice nije bilo protupravno. Temeljem navedenog, Sud je zaključio da domaće pravo nije bilo jasno i predvidivo, pa nije podnositeljima pružilo primjerenu zaštitu od samovoljnog postupanja, kako to zahtjeva članak 8 Konvencije. Postupak izvršenja ove presude još je u tijeku, a prema dostupnim informacijama pokrenut je postupak izmjene relevantnog zakona i donošenja podzakonskog akta kojim će se u cijelosti regulirati sporno pitanje⁷⁰.

2.3. Pravo na obiteljski život

Očekivano, presude i odluke u kojima je Sud je odlučivao o pravu na obiteljski život iz članka 8 Konvencije odnose se i na pitanja prava koja proizlaze iz odnosa roditelja i djece, odnosno drugih članova obitelji.

Prvi takav predmet u kojem je Sud razmatrao je li došlo do povrede članka 8 je predmet *Mikulić protiv Hrvatske*⁷¹. U navedenom predmetu Sud je utvrdio da je došlo do povrede članka 8 zbog neučinkovitosti domaćih sudova u postupku u kojem je podnositeljica tražila utvrđenje očinstva. Neučinkovitost i dugotrajnost postupka prouzročili su kod podnositeljice produljenu nesigurnost u pogledu njezinog porijekla.

Problem utvrđivanja očinstva sa aspekta muškarca kojem je bila oduzeta poslovna sposobnost i stoga nije mogao dati izjavu o priznanju s pravnim učinkom, Sud je razmatrao u predmetu *Krušković protiv Hrvatske*⁷². Poseban problem pri tom je predstavljala činjenica da je jedina mogućnost da podnositeljevo očinstvo bude valjano utvrđeno bila da centar za socijalnu skrb pokrene postupak protiv njega u tom pogledu. Obiteljska situacija podnositelja ovisila je, dakle, isključivo o spremnosti centra da pokrene postupak u kojem bi podnositelj morao biti tuženik (iako on svoje očinstvo nije osporavao), a nikakva obveza pokretanja takvog postupka nije postojala. Radi izvršenja ove presude poduzete su izmjene Obiteljskog zakona na način da osoba lišena poslovne sposobnosti sada može pred djelatnikom centra za socijalnu skrb priznati svoje očinstvo, a ukoliko majka djeteta odbije dati svoj pristanak na ovo priznanje, tada je skrbnik osobe lišene poslovne sposobnosti obavezan pokrenuti sudski postupak za utvrđenje očinstva u roku od 30 dana⁷³.

Za odnose roditelja i djece značajan je i predmet *Karadžić protiv Hrvatske*⁷⁴, u kojem je Sud utvrdio da država nije ispunila svoje pozitivne obveze iz članka 8 Konvencije jer nije poduzela

⁷⁰ Akcijski plan o izvršenju presude *Marić protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2015\)647E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2015)647E), očitavanje: 17. 07. 2018.

⁷¹ *Mikulić protiv Hrvatske*, br. 53176/99, presuda od 07. 02. 2002, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60035>, očitavanje: 25. 07. 2018.

⁷² *Krušković protiv Hrvatske*, br. 46185/08, presuda od 21. 06. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105197>, očitavanje: 18. 08. 2018.

⁷³ Završna rezolucija u predmetu *Krušković protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-178333>, očitavanje: 18. 08. 2018.

⁷⁴ *Karadžić* (bilj. 7).

prikladne mjere za spajanje roditelja s djetetom, sukladno odredbama Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece (Haška konvencija). Sud je utvrdio da nadležna tijela nisu postupala sa žurnošću i učinkovitošću kakva se zahtijeva u ovakvoj vrsti predmeta. Novija presuda koja se odnosi na primjenu navedene Haške konvencije i zaštite prava iz članka 8 Konvencije je *Adžić protiv Hrvatske*⁷⁵.

Presuda *Vujica protiv Hrvatske*⁷⁶ obuhvaća niz propusta u primjeni domaćeg prava u postupcima koji su pokrenuti radi skrbi nad djecom, pri čemu domaći sudovi nisu poštivali ni relevantne odredbe međunarodnog prava. Naime, iako je bila riječ o sporu s međunarodnim elementom koji je uključivao i postupak temeljem Haške konvencije, hrvatski su sudovi nastavili voditi odvojene postupke o skrbi nad djecom, u kojima su, pak, pogrešno primjenjivali relevantno domaće pravo, a pri donošenju odluke propustili su utvrditi najbolji interes djeteta. Prilikom izvršenja presude *Vujica*, utvrđeno je da su propusti u primjeni domaćeg prava i Haške konvencije bile izolirane pogreške domaćeg suda, a ne uobičajeni način postupanja, pa nisu bile potrebne posebne mjere izvršenja, osim podizanja svijesti sudova. Međutim, u pogledu propusta sudova da utvrde najbolji interes djeteta, poduzete su obuhvatnije mjere koje se odnose na razvoj sudske prakse koja je usklađena sa principima izraženim u presudi Suda⁷⁷.

Predmet *X. protiv Hrvatske*⁷⁸ odnosi se na problematiku posvajanja djeteta čiji je roditelj lišen poslovne sposobnosti. Zahtjev Sudu podnijela je majka, koja je bila lišena poslovne sposobnosti, jer je njezino dijete posvojeno, a da ona o tome nije bila obaviještena. Sukladno domaćim propisima koji su bili na snazi u to vrijeme, roditelj kojem je bila oduzeta poslovna sposobnost i/ili pravo na roditeljsku skrb nije bio stranka u postupku posvojenja, niti su propisi obvezivali nadležna domaća tijela da, u takvoj situaciji, biološkog roditelja na bilo koji način obavijeste o posvojenju. Sud je naglasio da trajno i ireverzibilno raskidanje obiteljskih veza između roditelja i djeteta predstavlja vrlo ozbiljno miješanje u pravo na zaštitu privatnog i obiteljskog života. Zbog toga se roditelje mora informirati o pokretanju postupka za posvojenje, a posebno im se mora omogućiti izražavanje vlastitog stava o posvojenju njihovog djeteta. Međutim, treba naglasiti da pri donošenju odluke o posvojenju najbolji interes (dobrobit) djeteta u svakom slučaju mora imati odlučujuću ulogu. Kako je kasnije uslijedila i slična presuda u predmetu *A.K. i L. protiv Hrvatske*⁷⁹ (koja se odnosila na posvojenje djeteta osobe lišene roditeljskog prava, iako je zakon predviđao mogućnost povrata roditeljskog prava), kako bi se osiguralo učinkovito izvršenje ovih presuda Hrvatska je poduzela zakonodavne mjere kojima se osigurava obavještavanje roditelja lišenih poslovne sposobnosti o posvojenju njihovog djeteta, te im se omogućuje da o tome izraze svoje mišljenje⁸⁰.

Činjenica da nadležna hrvatska tijela (općinski sud i centar za socijalnu skrb) nisu omogućili podnositelju zahtjeva uredno održavanje susreta i druženja s njegovim djetetom s kojim ne živi,

⁷⁵ *Adžić protiv Hrvatske*, br. 22643/14, presuda od 12. 03. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152731>, očitavanje: 06. 07. 2018.

⁷⁶ *Vujica protiv Hrvatske*, br. 56163/12, presuda od 08. 10. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157536>, očitavanje: 15. 07. 2018.

⁷⁷ Završna rezolucija u predmetu *Vujica protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-179348>, očitavanje: 15. 07. 2018.

⁷⁸ *X. protiv Hrvatske* (bilj. 9).

⁷⁹ *A.K. i L. protiv Hrvatske*, br. 37956/11, presuda od 08. 01. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115868>, očitavanje: 03. 08. 2018.

⁸⁰ Završna rezolucija za *X.* grupu presuda, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-182004>, očitavanje: 03. 08. 2018.

zato što nisu uvažili posebne i specifične životne okolnosti podnositelja, bila je razlog utvrđenja povrede članka 8 u predmetu *Gluhaković protiv Hrvatske*⁸¹. Kako presuda u predmetu *Gluhaković* nije ukazivala na postojanje dubljih uzroka povrede koji nadilaze pojedinačni postupak pred domaćim sudovima, za izvršenje ove presude bilo je dovoljno poduzeti mjere osvješćivanja domaćih sudova o zaključcima Suda iz presude⁸². U prilog takvom zaključku govori i novija odluka Suda u predmetu *Rukavina protiv Hrvatske*⁸³ u kojoj je utvrđeno da podnositelju nisu povrijeđena prava iz članka 8 Konvencije jer, bez obzira na činjenicu da je postupak za skrbništvo nad njegovim djetetom trajao nerazmjerno dugo, podnositelj je tijekom cijelog trajanja tog postupka neograničeno i aktivno ostvarivao susrete i druženja sa svojim djetetom, te njihov odnos ni na koji način nije bio narušen.

U pogledu ostvarivanja prava roditelja i djece iz članka 8 Konvencije valja istaknuti noviju presudu Suda u predmetu *M. i M. protiv Hrvatske*⁸⁴. Sud je ocijenio kako je u posebnim okolnostima tog predmeta neuvažavanje želje prve podnositeljice da živi s majkom nakon razvoda roditelja, dovelo do povrede prava podnositeljica na privatni i obiteljski život. Sud je posebno negativno ocijenio činjenicu da tijekom postupka za određivanje s kojim će roditeljem dijete živjeti, domaći sud nije ni u jednom trenutku saslušao prvu podnositeljicu i njezine želje. Također, državna tijela povrijedila su i prava podnositeljica iz članka 3 Konvencije zbog toga što nisu ozbiljno i promptno shvatila i do kraja ispitala navode prve podnositeljice o navodno pretrpljenom zlostavljanju od strane oca. Na temelju ovih zaključaka Suda, nadležna hrvatska tijela utvrdila su da je za sprječavanje sličnih povreda potrebno poduzimanje obuhvatnih mjera iz područja zakonodavstva, edukacije i podizanja svijesti, kako u pogledu procesuiranja obiteljskog nasilja, tako i u pogledu primjene konvencijskih principa u postupcima skrbništva⁸⁵.

I u presudi *K.B. i drugi protiv Hrvatske*, Sud je odlučio kako je Hrvatska podnositeljici povrijedila pravo na obiteljski život iz članka 8 Konvencije. Naime, podnositeljica zahtjeva je na temelju odluke domaćih sudova imala pravo na održavanje susreta i druženja s dvojicom maloljetnih sinova koji su dodijeljeni na skrb ocu, njezinom bivšem suprugu s kojim su djeca živjela. Međutim, susreti i druženja nisu se održavali prema odluci suda zbog otpora djece. Podnositeljica je prigovarala da domaća tijela nisu poduzela sve potrebne mjere da joj osiguraju kontakte s djecom i da stoga nisu ispunila svoje pozitivne obveze. Sud je utvrdio da su domaći sudovi poduzimali mjere u podnositeljčinom predmetu s kašnjenjem i neučinkovito, te da je stoga traženi rezultat (očuvanje veze između djece i roditelja s kojim djeca ne žive) izostao. Istaknuo je, između ostaloga, da je nadležni domaći sud pretjerano dugo odlučivao o podnositeljčinoj žalbi protiv odluke kojom je određen način na koji su se trebali odvijati njezini susreti s djecom, da domaći sudovi nisu privremenom mjerom regulirali način održavanja susreta tijekom postupka razvoda braka podnositeljice i njezinog tadašnjeg supruga, kao i da nisu

⁸¹ *Gluhaković protiv Hrvatske*, br. 21188/09, presuda od 12. 04. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104491>, očitavanje: 04. 08. 2018.

⁸² Završna rezolucija u predmetu *Gluhaković protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-141019>, očitavanje: 04. 08. 2018.

⁸³ *Rukavina protiv Hrvatske*, br. 770/12, odluka od 06. 01. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150812>, očitavanje: 06. 08. 2018.

⁸⁴ *M. i M. protiv Hrvatske*, br. 10161/13, presuda od 03. 09. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156522>, očitavanje: 11. 08. 2018.

⁸⁵ Akcijski plan o izvršenju presude *M. i M. protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2016\)1116E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2016)1116E), očitavanje: 11. 08. 2018.

pravovremeno odredila vještačenje da se utvrde razlozi otpora djece, niti su uputila djecu na odgovarajući tretman. Slične zaključke o potrebi privremenog reguliranja susreta i druženja djece s roditeljem s kojim ne žive tijekom sudskih postupaka o skrbništvu, te potrebi održavanja obiteljskih veza u takvim situacijama Sud je izrazio i u ranijoj presudi *Ribić protiv Hrvatske*⁸⁶. Obje su navedene presude uredno izvršene kroz sveobuhvatne izmjene relevantnog zakonodavstva, donošenjem novog Obiteljskog zakona iz 2015. godine koji je u pogledu svih problema definiranih spomenutim presudama osigurao usklađivanje postupanja domaćih sudova sa zahtjevima Konvencije⁸⁷.

Valja također istaknuti da je, za razliku od zaključaka iznesenih u ranije spomenutom predmetu *M. i M. protiv Hrvatske*, u presudi *K.B. i dr.* Sud naglasio kako želje djece koja su odbijala svaku mogućnost kontakta s majkom ne mogu imati snagu „apsolutnog veta“ i ne mogu onemogućiti održavanje obiteljskih veza između majke i djece.

Kada je riječ o obiteljskim odnosima s drugim članovima obitelji, Sud je u odluci *Kruškić protiv Hrvatske*⁸⁸ istaknuo kako se odnos između baka i djedova i njihovih unuka po svojoj naravi razlikuje od odnosa između roditelja i djece, te zahtijeva niži stupanj zaštite, a u pravilu podrazumijeva održavanje međusobnih kontakata. Do miješanja u pravo bake i djeda na poštivanje njihova obiteljskog života može doći samo ako javne vlasti ograniče kontakt u mjeri koja nije uobičajena odnosno smanje kontakte na način da baki i djedu odbiju razumni pristup nužan za očuvanje normalnog odnosa bake i djeda s unukom.

2.4. Pravo na dom

Presude u kojima je utvrđena povreda prava na dom predstavljaju značajan dio prakse Suda u odnosu na Hrvatsku. Pravo na dom javlja se za sada prvenstveno u kontekstu presuda domaćih sudova kojima se nalaže iseljenje stanara iz stanova koji su u državnom vlasništvu ili vlasništvu jedinica lokalne samouprave, a koji u istima stanuju bez valjane pravne osnove. Riječ je najčešće o stanarima koji tijekom ranijeg društvenog uređenja i sustava društvenog vlasništva nisu valjano stekli status nositelja stanarskog prava na predmetnim stanovima, odnosno stanarima koji nisu ostvarili pravo na otkup stanova u kojima žive prilikom pretvorbe društvenog vlasništva. Domaći su sudovi postupali sa zahtjevima za iseljenje po načelima klasične vlasničke tužbe utvrđujući isključivo činjenicu da stanari nemaju pravo na posjed, bez razmatranja predstavljaju li predmetni stanovi dom tuženih i je li mjera kojom se nalaže njihovo iseljenje nužna u demokratskom društvu. Prva presuda u kojoj je Sud u takvim okolnostima utvrdio da je došlo do povrede prava na dom zbog propusta nadležnih sudova da provedu test razmjernosti jest presuda *Ćosić protiv Hrvatske*⁸⁹, nakon koje je uslijedio niz sličnih presuda: *Paulić protiv Hrvatske*⁹⁰,

⁸⁶ *Ribić protiv Hrvatske*, br. 27148/12, presuda od 02. 04. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153315>, očitavanje: 29. 07. 2018.

⁸⁷ Završna rezolucija u *Ribić* grupi presuda, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-186232>, očitavanje: 29. 07. 2018.

⁸⁸ *Kruškić protiv Hrvatske*, br. 10140/13, odluka od 25. 11. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/ng?i=001-149164>, očitavanje: 17. 07. 2018.

⁸⁹ *Ćosić protiv Hrvatske*, br. 28261/06, presuda od 15. 01. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90627>, očitavanje: 30. 07. 2018.

⁹⁰ *Paulić protiv Hrvatske*, br. 3572/06, presuda od 02. 10. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95327>, očitavanje: 30. 07. 2018.

*Bjedov protiv Hrvatske*⁹¹, *Škrtić protiv Hrvatske*⁹², *Brežec protiv Hrvatske*⁹³, *Tijardović protiv Hrvatske*⁹⁴ i *Lemo i dr. protiv Hrvatske*⁹⁵. Prilikom izvršenja ove grupe presuda, svim je podnositeljima zahtjeva omogućeno ponavljanje domaćih postupaka u kojima su donesene presude za njihovo iseljenje, radi ponovnog ispitivanja predmeta primjenom testa razmjernosti, sukladno praksi Suda. Na općoj razini, presude Suda dovele su do promjene u razvoju domaće sudske prakse na način da nacionalni sudovi sada samostalno razmatraju prigovore prava na dom. Ovakvom razvoju događaja značajno je doprinijela odluka Ustavnog suda u kojoj je istaknuta obveza prvostupanijskih sudova, kao sudova nadležnih za utvrđivanje činjenica, da ispituju i raspravljaju sve okolnosti bitne za ispitivanje prigovora povrede prava na dom, ali i razvoj prakse Vrhovnog suda koji je pokazao spremnost prihvatiti načela izražena u praksi Suda⁹⁶.

Drugačiji zaključak Sud je donio u predmetu *Petolas protiv Hrvatske*⁹⁷ u kojem je odbio zahtjev podnositelja kao neosnovan, te utvrdio da u okolnostima konkretnog predmeta domaći sudovi nisu imali obvezu automatskog provođenja testa razmjernosti povodom tužbenog zahtjeva da se podnositelj iseli iz stana u kojem je živio bez valjane odluke (dakle protupravno), zbog činjenice da se tijekom domaćeg postupka podnositelj nije pozvao na pravo na dom. Slične su okolnosti utvrđene i u predmetu *Zahi protiv Hrvatske*⁹⁸. U toj je odluci Sud utvrdio da podnositelj zahtjeva, koji je (unatoč nezakonitom useljenju u stan u centru Zagreba i neuspjelom pokušaju da postane samostalni vlasnik tog stana na temelju netočnog prikazivanja činjenica u postupku pred domaćim tijelima) postao zakoniti vlasnik polovice stana u kojem neometano obavlja liječničku praksu, ne može tvrditi da mu prijete bilo kakva opasnost od povrede prava na dom. Stoga je Sud njegov zahtjev proglasio očigledno neosnovanim.

Nadalje, u predmetu *Terlević protiv Hrvatske*⁹⁹, Sud je utvrdio da nema povrede prava na dom kada nalog za iseljenje nije izdan ili kada je ovršni postupak radi iseljenja prekinut, a nema naznaka da će biti nastavljen po bilo kojoj osnovi.

S druge strane, Sud je donio nekoliko presuda i odluka o nedopuštenosti zahtjeva utemeljenih na prigovorima o povredi prava na dom u situacijama kada je iseljenje podnositelja iz nekretnina

⁹¹ *Bjedov protiv Hrvatske*, br. 42150/09, presuda od 29. 05. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110953>, očitavanje: 30. 07. 2018.

⁹² *Škrtić protiv Hrvatske*, br. 64982/12, presuda od 05. 12. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138603>, očitavanje: 30. 07. 2018.

⁹³ *Brežec protiv Hrvatske*, br. 7177/10, presuda od 18. 07. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122432>, očitavanje: 30. 07. 2018.

⁹⁴ *Tijardović protiv Hrvatske*, br. 38906/13, presuda od 19. 06. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144935>, očitavanje: 30. 07. 2018.

⁹⁵ *Lemo i dr. protiv Hrvatske*, br. 3925/10 i dr, presuda od 10. 07. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145359>, očitavanje: 30. 07. 2018.

⁹⁶ Završna rezolucija u predmetima *Bjedov, Škrtić i Tijardović*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-184834>, očitavanje: 30. 07. 2018. Preostali predmeti povrede prava na dom i dalje se izvršavaju jer još nisu okončani ponovljeni domaći sudski postupci.

⁹⁷ *Petolas protiv Hrvatske*, br. 74936/12, odluka od 22. 03. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162703>, očitavanje: 30. 07. 2018.

⁹⁸ *Zahi protiv Hrvatske*, br. 24546/09, odluka od 18. 03. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142450>, očitavanje: 30. 07. 2018.

⁹⁹ *Terlević protiv Hrvatske*, br. 33320/15, odluka od 22. 11. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170025>, očitavanje: 30. 07. 2018.

naloženo na temelju zahtjeva privatnih (fizičkih ili pravnih) osoba. Ti zahtjevi bili su utemeljeni na postojanju potraživanja osiguranih hipotekom na nekretninama koje predstavljaju domove vlasnika. Ovdje valja posebno istaknuti presudu *Vrzić protiv Hrvatske*¹⁰⁰ i odluke *Frlan protiv Hrvatske*¹⁰¹ i *Lalić protiv Hrvatske*¹⁰², iz kojih proizlazi da osoba koja je svjesno dopustila osiguranje svoga duga hipotekom na nekretnini i koja taj dug ne podmiruje, ne može učinkovito zaustaviti postupak ovrhe na toj nekretnini pozivajući se na svoje pravo na dom.

Drugačiji aspekt povrede prava na dom utvrđen je u presudama *Oluić protiv Hrvatske*¹⁰³ i *Udovičić protiv Hrvatske*¹⁰⁴, koji se odnose na pravo na zaštitu od prekomjerne buke. U navedenim presudama Sud je utvrdio da nadležna domaća upravna tijela i sudovi nisu na primjeren način odgovorili na dugotrajne prigovore podnositeljica zahtjeva o prekomjernoj buci iz obližnjih ugostiteljskih objekata. Postupak izvršenja ovih presuda i dalje traje, iako su u kontekstu otklanjanja uzroka utvrđenih povreda poduzete obuhvatne mjere iz sfere zakonodavstva i razvoja domaće sudske i upravne prakse, i to stoga što je pred Sudom u tijeku još jedan činjenično sličan predmet (*Jakšić protiv Hrvatske*, br. zahtjeva 30320/13)¹⁰⁵.

U presudi Velikog vijeća *Blečić protiv Hrvatske*¹⁰⁶, Sud je izrazio stajalište da nije vremenski nadležan za odlučivanje o navodnoj povredi prava na dom podnositelja kojima je postupak za otkaz stanarskog prava pred redovnim sudovima u Hrvatskoj dovršen prije 05. studenog 1997. godine, odnosno prije početka primjene Konvencije u Hrvatskoj.

2.5. Pravo na slobodu izražavanja

Pravo na slobodu izražavanja nije osobito zastupljeno u predmetima protiv Hrvatske, pa se Sud njime bavio tek u nekoliko predmeta. Povreda ovog članka Konvencije utvrđena je u predmetu *Stojanović protiv Hrvatske*¹⁰⁷ koji se odnosio na postupak povodom tužbe bivšeg ministra zdravlja protiv podnositelja zahtjeva radi naknade štete zbog klevete. Postupak je pokrenut nakon objave dva članka u tjednim novinama u kojima su prenesene navodne izjave podnositelja o radu i postupcima ministra. Navedene izjave su pred domaćim sudovima ocjenjene kao klevetničke, te je naloženo podnositelju da bivšem ministru nadoknadi štetu prouzročenu takvim tvrdnjama. Sud je utvrdio da su domaći sudovi pogrešno podnositelja proglasili odgovornim za sadržaj naslova novinskog članka jer je određivanje naslova isključiva odgovornost urednika,

¹⁰⁰ *Vrzić protiv Hrvatske*, br. 43777/13, presuda od 12. 07. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164681>, očitavanje: 30. 07. 2018.

¹⁰¹ *Frlan protiv Hrvatske*, br. 2545/14, odluka od 20. 09. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167822>, očitavanje: 30. 07. 2018.

¹⁰² *Lalić protiv Hrvatske*, br. 63081/14, odluka od 20. 09. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167826>, očitavanje: 30. 07. 2018.

¹⁰³ *Oluić protiv Hrvatske*, br. 61260/08, presuda od 20. 05. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98829>, očitavanje: 11. 08. 2018.

¹⁰⁴ *Udovičić protiv Hrvatske*, br. 27310/09, presuda od 24. 04. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142520>, očitavanje: 11. 08. 2018.

¹⁰⁵ Akcijski plan o izvršenju *Oluić* grupe presuda, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2017\)1136E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2017)1136E), očitavanje: 11. 08. 2018.

¹⁰⁶ *Blečić protiv Hrvatske*, br. 59532/00, presuda Velikog vijeća od 08. 03. 2004, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72688>, očitavanje: 23. 07. 2018.

¹⁰⁷ *Stojanović protiv Hrvatske*, br. 23160/09, presuda od 09. 12. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126361>, očitavanje: 03. 08. 2018.

kao i da domaći sudovi nisu uzeli u obzir razliku između činjeničnih tvrdnji i vrijednosnih sudova, iako su izjave podnositelja u drugom spornom članku imale značenje potonjih i stoga su uživale zaštitu članka 10 Konvencije. Sud je posebno istaknuo da ponavljanje spornog domaćeg postupka predstavlja najprikladniji način ispravljanja posljedica povrede Konvencije.

Slično tome, u predmetu *Marunić protiv Hrvatske*¹⁰⁸, Sud je utvrdio da je podnositeljici zahtjeva povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja. Podnositeljica je bila zaposlena kao direktorica javne komunalne tvrtke. Tijekom 2007. godine, predsjednik skupštine te tvrtke (ujedno gradonačelnik grada koji je vlasnik iste tvrtke), putem medija je kritizirao podnositeljicu zbog slabih poslovnih rezultata. Podnositeljica je, također putem medija, odgovorila na te kritike, upozoravajući da tvrtka nezakonito naplaćuje parkiranje na određenim parcelama, te je javno pozvala državnu reviziju, Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta i policiju da provjere njezin rad. Kao posljedica tog medijskog istupa podnositeljici je otkazan ugovor o radu zbog povrede ugleda tvrtke. Podnositeljica je pokrenula parnicu protiv tvrtke zbog otkaza, ali su hrvatski sudovi utvrdili da je otkaz bio zakonit. Sud je, za razliku od hrvatskih sudova, smatrao da je tužiteljica imala pravo odgovoriti na javne kritike na isti način kako su joj i upućene (javno i u medijima), te da u svojim izjavama nije prešla granicu lojalnosti prema svom poslodavcu, zbog čega su joj domaća tijela povrijedila pravo na slobodu izražavanja iz članka 10 Konvencije.

Presude *Stojanović* i *Marunić* izvršavaju se zajedno, kao dio iste grupe. Tijekom postupka izvršenja, podnositeljima zahtjeva omogućeno je ponavljanje spornih domaćih sudskih postupaka (koji još nisu okončani), a na općoj razini došlo je do snažnog razvoja domaće sudske prakse sudova svih razina u skladu s načelima izraženim u spomenutim presudama Suda¹⁰⁹.

U predmetu *Europapress Holding d.o.o. protiv Hrvatske*¹¹⁰, Sud je utvrdio da nije došlo do povrede članka 10 Konvencije, vezano uz postupak povodom tužbe za naknadu štete zbog klevete, koju je bivši ministar financija pred domaćim sudovima pokrenuo protiv tvrtke podnositelja radi objave članka u kojem je navedena, kako je kasnije potvrđeno, neproverjena informacija da je ministar u sobi za novinare u Vladi uperio pištolj u jednu od novinarki.

Također je značajna odluka o nedopuštenosti u predmetu *Rujak protiv Hrvatske*¹¹¹ u kojoj je Sud utvrdio da vrijeđanje i omalovažavanje drugog, kao ni govor mržnje nisu zaštićeni pravom na slobodu izražavanja. Podnositelj zahtjeva bio je ročni vojnik, pripadnik srpske nacionalne manjine, koji je u svojoj postrojbi vrijeđao druge vojnike na nacionalnoj osnovi zbog čega je bio kažnjen u kaznenom postupku.

Međutim, kritiziranje rada tijela javne vlasti uživa zaštitu članka 10 Konvencije, pa je tako Sud u presudi *Radobuljac protiv Hrvatske*¹¹² utvrdio da su domaći sudovi povrijedili podnositelju pravo na slobodu izražavanja. Podnositelj je kao odvjetnik sudjelovao u postupku pred domaćim

¹⁰⁸ *Marunić protiv Hrvatske*, br. 51706/11, presuda od 28. 03. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172322>, očitavanje: 03. 08. 2018.

¹⁰⁹ Akcijski plan o izvršenju *Stojanović* grupe presuda, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2018\)787E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2018)787E), očitavanje: 03. 08. 2018.

¹¹⁰ *Europapress Holding d.o.o. protiv Hrvatske*, br. 25333/06, presuda od 22. 10. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95329>, očitavanje: 03. 08. 2018.

¹¹¹ *Rujak protiv Hrvatske*, br. 57942/10, odluka od 02. 10. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114145>, očitavanje: 03. 08. 2018.

¹¹² *Radobuljac protiv Hrvatske*, br. 51000/11, presuda od 28. 06. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164315>, očitavanje: 03. 08. 2018.

sudom, te je tijekom postupka komentirao rad suda na način da je ustvrdio „da se nastoji stvoriti dojam da se postupa u predmetnoj stvari dok se suštinski ročišta održavaju bez smislenog sadržaja“. Sudac je takav komentar smatrao vrijeđanjem suda te je podnositelju izrekao novčanu kaznu. Sud se nije složio sa takvom ocjenom, smatrajući upravo suprotno – da podnositelj nije prešao granicu dopuštene kritike rada suda, pa da stoga njegovo kažnjavanje zapravo predstavlja neopravdano miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja. Uvažavajući postojanje presude u kojoj je Sud u sličnim okolnostima utvrdio nepostojanje povrede Konvencije (*Žugić protiv Hrvatske*¹¹³) i odluke o nedopuštenosti zahtjeva (*Ljerka Kovač protiv Hrvatske*¹¹⁴), za izvršenje presude *Radobuljac* nije bilo potrebno poduzimanje obuhvatnijih mjera od onih usmjerenih na upoznavanje nadležnih sa presudom Suda¹¹⁵.

2.6. Zabrana diskriminacije

Zabrana diskriminacije specifično je konvencijsko pravo. Naime, povreda ove odredbe može biti utvrđena samo u vezi s nekim drugim, supstantivnim konvencijskim pravom, i to samo pod uvjetom da je razlika u postupanju u ostvarenju nekog konvencijskog prava koju trpi podnositelj utemeljena na nekom razlikovnom kriteriju čiji je on nositelj (spol, dob, nacionalnost ili etničko podrijetlo, seksualna orijentacija, invaliditet i sl), a koja nema nikakvog razumnog opravdanja.

U predmetima protiv Hrvatske, Sud se do sada bavio pitanjima diskriminacije na temelju etničkog podrijetla, seksualne orijentacije, invalidnosti i statusa posvojitelja, u ostvarenju konvencijskih prava iz članaka 3 i 8, članka 1 Protokola br. 1, članka 2 Protokola br. 1 i članka 9 Konvencije.

Neuspjeh nadležnih državnih tijela da provedu učinkovitu istragu nasilja koje je podnositelj pretrpio zbog svog romskog etničkog podrijetla bila je razmatrana u predmetu *Šečić protiv Hrvatske*¹¹⁶. U tom je predmetu Sud po prvi puta utvrdio povredu članka 14 Konvencije vezano uz članak 3 Konvencije, utvrdivši da državne vlasti nisu istražile moguće rasističke motive napada na podnositelja zahtjeva koji je romskog porijekla, iako su napadači tijekom napada izvikivali rasističke izjave.

Slična povreda utvrđena je u recentnoj presudi *Škorjanec protiv Hrvatske*¹¹⁷ u kojoj je Sud utvrdio da su domaća tijela propustila istražiti je li napad na podnositeljicu bio motiviran rasizmom zbog njene povezanosti sa osobom koja je pripadnik nacionalne manjine. Naime, podnositeljica je supruga pripadnika romske nacionalne manjine, no ona sama nije Romkinja. Nju i njenog supruga napao je već broj osoba, pri čemu su napadači koristili rasističke izraze koje su izvikivali ne samo prema podnositeljčinom suprugu, već i prema njoj samoj. Kaznena

¹¹³ *Žugić protiv Hrvatske*, br. 3699/08, presuda od 31. 05. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104933>, očitavanje: 03. 08. 2018.

¹¹⁴ *Kovač protiv Hrvatske*, br. 4991/06, odluka od 23. 08. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-106156>, očitavanje: 03. 08. 2018.

¹¹⁵ Završna rezolucija u predmetu *Radobuljac protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-181984>, očitavanje: 03. 08. 2018.

¹¹⁶ *Šečić protiv Hrvatske*, br. 40116/02, presuda od 31. 05. 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80711>, očitavanje: 11. 08. 2018.

¹¹⁷ *Škorjanec protiv Hrvatske*, br. 25536/14, presuda od 28. 03. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172327>, očitavanje: 11. 08. 2018.

prijava koju je podnositeljica podnijela protiv napadača zbog zločina iz mržnje odbačena je s obrazloženjem da ona nije pripadnica nikakve manjinske skupine, te stoga nije mogla biti žrtvom zločina iz mržnje. Međutim, Sud je istaknuo da su konkretne okolnosti zahtijevale ispitivanje povezanosti između podnositeljčine veze s njenim suprugom i rasističkih motiva napada na njih oboje.

Za razliku od predmeta *Šečić i Škorjanec*, u predmetu *Beganović protiv Hrvatske*¹¹⁸ Sud je utvrdio da nije došlo do povrede članka 14 u vezi sa člankom 3 Konvencije, jer je ocijenio da nema dokaza da je napad na podnositelja bio rasno motiviran, iako je utvrdio povredu procesnog aspekta članka 3 Konvencije jer domaća tijela nisu istražila okolnosti napada na podnositelja. O aspektu predmeta *Beganović* u pogledu kojeg je Sud utvrdio postojanje povrede Konvencije više će biti riječi u dijelu rada koji se odnosi na kaznenopravne aspekte konvencijske zaštite.

U presudi *Oršuš i drugi protiv Hrvatske*¹¹⁹, Veliko vijeće je presudilo da je došlo do povrede članka 14 Konvencije u vezi sa člankom 2 Protokola br. 1 uz Konvenciju (pravo na obrazovanje). Do neizravne diskriminacije je dovelo formiranje razrednih odjela sastavljenih isključivo od djece romske nacionalne pripadnosti, a da za to nije postojalo razumno opravdanje. Kako je bila riječ o kompleksnoj presudi koja je pobudila i veliki politički interes, Hrvatska je njenom izvršenju pristupila sistematično, formirajući najprije radnu skupinu za utvrđivanje uzroka povreda i mogućih mjera izvršenja. U konačnici presuda je izvršena na način da su poduzete sveobuhvatne mjere usmjerene na postizanje boljeg stupnja znanja hrvatskog jezika od strane djece Roma, kroz programe vrtića, predškole, dopunske i dodatne nastave hrvatskog jezika (koji su financirani iz državnog proračuna), te niz drugih aktivnosti koje su usmjerene na povećanje svijesti roditelja Roma o važnosti obrazovanja i završetka školovanja¹²⁰.

Povredu članka 14 u vezi sa člankom 8 Konvencije Sud je utvrdio u predmetu *Topčić – Rosenberg protiv Hrvatske*¹²¹, zbog toga što posvojiteljima nije omogućeno korištenje prava na roditeljski dopust na isti način kako je to omogućeno biološkim roditeljima, a za takvo nejednako postupanje nije bilo razumnog opravdanja. I u izvršenju ove presude poduzete su zakonodavne mjere kojima se osiguralo izjednačavanje statusa posvojitelja sa statusom roditelja u sličnim situacijama¹²².

U presudi *Guberina protiv Hrvatske*¹²³, Sud je utvrdio da su domaća tijela diskriminirala podnositelja zahtjeva prilikom odlučivanja o njegovom zahtjevu za oslobođenje od plaćanja poreza za promet nekretnina. Naime, podnositelj je zatražio od nadležnog poreznog ureda oslobođenje od plaćanja poreza na promet nekretnina prigodom kupnje kuće, uz obrazloženje da kuću kupuje kako bi pribavio svom djetetu, stopostotnom invalidu, odgovarajući životni prostor.

¹¹⁸ *Beganović protiv Hrvatske*, br. 46423/06, presuda od 25. 06. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93258>, očitavanje: 18. 08. 2018.

¹¹⁹ *Oršuš i drugi protiv Hrvatske*, br. 15766/03, presuda Velikog vijeća 16. 03. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97689>, očitavanje: 14. 08. 2018.

¹²⁰ Završna rezolucija u predmetu *Oršuš i dr. protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-179336> očitavanje: 29. 07. 2018.

¹²¹ *Topčić Rosenberg protiv Hrvatske*, br. 19391/11, presuda 14. 11. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-128053>, očitavanje: 20. 08. 2018.

¹²² Završna rezolucija u predmetu *Topčić Rozenberg protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-166769>, očitavanje: 20. 08. 2018.

¹²³ *Guberina protiv Hrvatske*, br. 23682/13, presuda od 22. 03. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161530>, očitavanje: 22. 08. 2018.

Stan u kojem je njegova obitelj do tada živjela nalazi se na trećem katu, u zgradi bez lifta, zbog čega je tužitelju bilo iznimno teško izvesti svoje dijete iz zgrade. Podnositelj je svoj zahtjev zasnovao na zakonskoj odredbi koja dopušta oslobođenje od plaćanja poreza na promet nekretnina u slučaju da stjecatelj nekretnine kupuje prvu nekretninu radi rješavanja svojih stambenih potreba, a u vlasništvu nema drugu nekretninu (stan ili kuću) koja zadovoljava njegove stambene potrebe. Porezne vlasti su takav zahtjev odbile, obrazloživši svoju odluku činjenicom da je tužiteljev stan svojom površinom bio dovoljno velik za cijelu njegovu obitelj, te da je imao svu potrebnu infrastrukturu poput vode, struje i drugih komunalija. Sud je, međutim, utvrdio da su porezne vlasti, bez razumnog i dostatnog objašnjenja, odbile uzeti u obzir specifičnost tužiteljevih stambenih potreba koje proizlaze iz teškog invaliditeta njegovog djeteta. Time je tužitelj diskriminiran u ostvarenju prava na mirno uživanje vlasništva u odnosu na sve druge osobe koje stječu nekretninu radi zadovoljenja svojih stambenih potreba, koje su oslobođene poreza na promet nekretnina ako postojeća nekretnina ne zadovoljava njihove stambene potrebe. Iako je u međuvremenu (prije presude Suda) došlo do promjene domaće zakonodavstva na način da više ne postoji mogućnost oslobođenja od plaćanja poreza na promet nekretnina, za izvršenje ove presude značajan je bio razvoj prakse Vrhovnog suda u kojoj su prihvaćena temeljna načela izražena u presudi Suda¹²⁴.

Članak 9 Konvencije (pravo na sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi), Sud je u odnosu na Hrvatsku do sada razmatrao samo u kontekstu članka 14 Konvencije. U predmetu *Savez Crkava Riječ života i dr. protiv Hrvatske*¹²⁵ Sud je zaključio da su crkve podnositeljice diskriminirane u ostvarivanju slobode vjeroispovijedi (priznanje učinaka braka sklopljenog pred službenikom vjerske zajednice i podučavanje vjeronauka u školama i vrtićima), jer je njihov prijedlog za sklapanje ugovora o pitanjima od zajedničkog interesa sa državom odbijen bez objektivnog i razumnog opravdanja, dok su takvi ugovori s drugim sličnim vjerskim zajednicama sklopljeni.

Predmet *Pajić protiv Hrvatske*¹²⁶ je prvi predmet u odnosu na Hrvatsku u kojem je Sud potvrdio svoju poznatu praksu da stabilne istospolne zajednice spadaju pod pojam „privatnog života“ iz članka 8 Konvencije. Sud je utvrdio da je država povrijedila podnositeljičina prava iz članka 8 Konvencije i postupila diskriminatorno (članak 14 Konvencije) povodom zahtjeva podnositeljice, državljanke BiH, za prijavu boravka u Hrvatskoj radi spajanja obitelji. Podnositeljica je u prijavi boravka navela kako se već nekoliko godina nalazi u stabilnoj istospolnoj vezi s partnericom iz Hrvatske, te želi privremeno preseliti kod nje. Nadležna tijela odbila su podnositeljičin zahtjev uz obrazloženje da, sukladno važećem Zakonu o strancima, istospolna zajednica ne predstavlja obitelj. Sud je ocijenio da je citirano domaće zakonodavstvo diskriminatorno jer dovodi do razlike u postupanju prema osobama s obzirom na njihovu seksualnu orijentaciju, te da je protivan dobro utvrđenoj praksi Suda. Radi izvršenja ove presude, Hrvatska poduzela je potrebne zakonodavne promjene, na način da su istospolne zajednice sada također uključene u Zakon o strancima, te je na taj način onemogućeno ponavljanje istovjetne

¹²⁴ Završna rezolucija u predmetu *Guberina protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-182327>, očitavanje: 22. 08. 2018.

¹²⁵ *Savez Crkava Riječ života i dr. protiv Hrvatske*, br. 7798/08, presuda od 09. 12. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102173>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹²⁶ *Pajić protiv Hrvatske*, br. 68453/13, presuda od 23. 02. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161061>, očitavanje: 13. 08. 2018.

povrede Konvencije u sličnim situacijama¹²⁷.

2.7. Pravo na mirno uživanje vlasništva

Prvi predmet protiv Hrvatske u kojem je utvrđena povreda prava na mirno uživanje vlasništva je predmet *Vajagić protiv Hrvatske*¹²⁸. Sud je utvrdio da je došlo do povrede prava na mirno uživanje vlasništva zbog toga što domaće vlasti dugi niz godina nisu donijele pravomoćnu odluku o iznosu naknade za mjeru izvlaštenja koja se dogodila 1976. godine. Naknada za izvlašteni imovinu bila je predmet razmatranja Suda i u predmetu *Bistrović protiv Hrvatske*¹²⁹, u kojem je Sud utvrdio povredu prava vlasništva jer nacionalne vlasti nisu utvrdile sve mjerodavne čimbenike za utvrđivanje naknade za izvlašteni imovinu podnositelja zahtjeva, niti su dodijelile obeštećenje za smanjenu vrijednost njihove preostale nekretnine, te na taj način postigle poštenu ravnotežu između uključenih interesa.

Do povrede prava na mirno uživanje vlasništva došlo je i u slučajevima u kojima podnositelji kroz dulje razdoblje nisu mogli ostvariti povrat vozila koja su im privremeno oduzeta zbog sumnje da je riječ o ukradenim vozilima (predmeti *Lukavica protiv Hrvatske* i *Siničić protiv Hrvatske*¹³⁰). Do produljenog čekanja na povrat vozila došlo je zbog prekomjernog trajanja građanskih i ovršnih postupaka koje su podnositelji pokrenuli za povrat vozila.

U predmetu *Gabrić protiv Hrvatske*¹³¹, Sud je presudio da mjera oduzimanja novca koji je podnositeljica prenosila preko granice bez prijave nadležnim carinskim tijelima, predstavlja povredu članka 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju, budući da je nerazmjerna, posebno kad se uzme u obzir da je podnositeljici izrečena i novčana kazna za carinski prekršaj koji je počinila. Iako je presuda *Gabrić* bila uredno izvršena promjenom prakse nadležnih sudova¹³², 2017. godine Sud je donio novu presudu koja se odnosi na istu tematiku, *Boljević protiv Hrvatske*¹³³, u kojoj je utvrdio kako su domaća tijela povrijedila pravo na mirno uživanje vlasništva podnositelju zahtjeva. Naime, podnositelju zahtjeva su u prekršajnom postupku pred Visokim prekršajnim sudom Hrvatske i Financijskim inspektoratom Ministarstva financija oduzeta novčana sredstva u iznosu od 180.000,00 EUR, jer pri prelasku državne granice i ulasku u Republiku Hrvatsku 2009. godine nije prijavio carinskom djelatniku taj veliki iznos, iako je to bio dužan učiniti. Podnositelj je tvrdio da je odluka državnih tijela da mu se oduzme novac, samo zato što ga je propustio prijaviti carinskom djelatniku na državnoj granici, pretjerana. Sud je utvrdio da je oduzimanje

¹²⁷ Završna rezolucija u predmetu *Pajić protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-179346>, očitavanje: 13. 08. 2018.

¹²⁸ *Vajagić protiv Hrvatske*, br. 30431/03, presuda od 20. 07. 2006, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76465>, očitavanje: 20. 08. 2018.

¹²⁹ *Bistrović protiv Hrvatske*, br. 25774/05, presuda od 31. 05. 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80705>, očitavanje: 27. 07. 2018.

¹³⁰ *Lukavica protiv Hrvatske*, br. 39810/04, presuda od 05. 07. 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81427> i *Siničić protiv Hrvatske*, br. 25803/05, presuda od 08. 01. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90445>, očitavanje: 27. 07. 2018.

¹³¹ *Gabrić protiv Hrvatske*, br. 9702/04, presuda od 05. 02. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91134>, očitavanje: 22. 08. 2018.

¹³² Završna rezolucija u predmetu *Gabrić protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-105969>, očitavanje: 22. 08. 2018.

¹³³ *Boljević protiv Hrvatske*, br. 43492/11, presuda od 31. 01. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170594>, očitavanje: 22. 08. 2018.

novca bilo zakonito jer je imalo temelj u odredbama mjerodavnih domaćih zakona, te da je imalo legitiman cilj – borbu protiv pranja novca. Međutim, Sud je dalje utvrdio da mjera oduzimanja novca nije bila razmjerna jer se prekršaj koji je podnositelj počinio sastojao samo u neprijavlivanju novca na državnoj granici. Sud je naveo da sam prijenos novca preko državne granice nije zabranjen niti postoji ograničenje iznosa koji se smije unijeti, a podnositelj nije bio optužen ni za kakvo kazneno djelo u vezi s tim novcem. Sud je stoga presudio da je država povrijedila podnositeljevo pravo na mirno uživanje vlasništva jer je oduzimanje novca bez obzira na zakonitost i legitiman cilj bilo nerazmjerno i predstavljalo je prekomjeran individualni teret za podnositelja. Istovjetna povreda Konvencije u vrlo sličnim okolnostima utvrđena je i u recentnoj presudi *Tilocca protiv Hrvatske*¹³⁴ iz 2018. godine, u kojoj je Sud podnositelju zahtjeva dosudio materijalnu štetu u iznosu 318.500,00 EUR što je najveći iznos naknade do sada dosuđen u nekom hrvatskom predmetu.

Slično navedenom, u recentnoj presudi u predmetu *Džinić protiv Hrvatske*¹³⁵, Sud je utvrdio povredu prava na mirno uživanje vlasništva zbog odluke domaćih sudova da privremeno blokiraju imovinu podnositelja tijekom istrage i posljedično u kaznenom postupku koji se vodio protiv podnositelja. Naime, u kaznenom postupku protiv podnositelja, nadležni sud je na prijedlog državnog odvjetništva odredio privremenu mjeru kojom je podnositelju blokirao nepokretnu imovinu, točnije zabranio mu je raspolagati nepokretnom imovinom sve do odluke o njegovoj kaznenoj odgovornosti. Ta odluka je donesena kako bi se, u slučaju tužiteljeve osude, iz te imovine naplatila protupravna imovinska korist stečena kaznenim djelom. Sud je utvrdio da je podnositelj u nekoliko navrata argumentirano prigovarao da vrijednost blokirane imovine višestruko prelazi visinu protupravne imovinske koristi za koju ga se tereti. Pritom je tražio da se blokada ograniči samo na jedan dio prvobitno blokirane imovine, i to dio koji svojom vrijednošću odgovara visini navodne protupravne imovinske koristi. Međutim, domaći sudovi te su argumente odbili, a da nisu ozbiljnije razmotrili podnositeljeve prigovore i dokaze kojima ih je potkrijepio. Tijekom postupka izvršenja ove presude, nadležna hrvatska tijela poduzela su niz mjera kojima su odgovorila na konkretne uzroke utvrđene povrede: u Priručniku o radu državnog odvjetništva izrijekom je propisana obveza državnog odvjetnika da obrazloži prijedlog za privremenu mjeru, Vrhovni sud razvio je konzistentnu sudsku praksu u sličnim predmetima koja je u skladu sa standardima Suda izraženim u presudi *Džinić*, a kako je u međuvremenu podnositelj pravomoćno osuđen u spornom kaznenom postupku i privremena mjera ukinuta, nije bilo potrebe za poduzimanjem posebnih individualnih mjera izvršenja. Ipak, valja istaknuti da je podnositelj zahtjeva tražio ponavljanje postupka, no taj je njegov zahtjev odbijen jer su domaći sudovi zaključili da su ukidanjem privremene mjere uklonjene negativne posljedice utvrđene povrede. Ovakvo je obrazloženje Odbor ministara prihvatio, jer je donošenjem završne rezolucije obustavio daljnji nadzor nad izvršenjem ove presude¹³⁶.

U predmetu *Petar Matas protiv Hrvatske*¹³⁷, Sud je utvrdio povredu prava na mirno uživanje

¹³⁴ *Tilocca protiv Hrvatske*, br. 40559/12, presuda od 05. 04. 2018, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181860>, očitavanje: 22. 08. 2018.

¹³⁵ *Džinić protiv Hrvatske*, br. 38359/13, presuda od 17. 05. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162868>, očitavanje: 09. 07. 2018.

¹³⁶ Završna rezolucija u predmetu *Džinić protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-178327>, očitavanje: 09. 07. 2018.

¹³⁷ *Petar Matas protiv Hrvatske*, br. 40581/12, presuda od 04. 10. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166932>, očitavanje: 17. 08. 2018.

vlasništva zbog toga što su gradske, pa onda i državne vlasti, ograničile podnositelja u mogućnosti raspolaganja vlastitom nekretninom. Temeljem odluke nadležnih tijela, u zemljišne knjige upisano je ograničenje prava raspolaganja nekretninom do konačnog utvrđenja nadležnih tijela predstavlja li spomenuta nekretnina kulturno dobro. Sud je ocijenio da je postupanje vlasti bilo dugotrajno, sa nepotrebnim i neobjašnjenim odugovlačenjima, te je stoga povrijedilo podnositeljevo konvencijsko pravo. Radi izvršenja ove presude izmijenjen je Zakon o očuvanju kulturne baštine na način da sada ne predviđa mogućnost produljenja privremene mjere zabrane raspolaganja, dok je Ministarstvo kulture izdalo posebne upute konzervatorskim zavodima o načinu postupanja u sličnim situacijama, a došlo je i do razvoja prakse upravnih sudova i Ustavnog suda koja je sukladna Konvenciji¹³⁸.

Određeni broj predmeta protiv Hrvatske u kojima je utvrđena povreda prava na mirno uživanje vlasništva posljedica je poslijeratnih okolnosti i/ili prelaska iz sustava društvenog vlasništva u sustav privatnog vlasništva.

U predmetu *Radanović protiv Hrvatske*¹³⁹ podnositeljica je prigovorila da joj je povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva zbog produljene nemogućnosti da stupi u posjed svoje nekretnine. Naime, nakon oslobođenja okupiranih područja 1995. godine, Hrvatska je zakonom stavila imovinu osoba koje su napustile to područje pod svoju upravu, te je tu imovinu dala na korištenje privremenim korisnicima. Podnositeljica je zatražila povrat posjeda svoje imovine, ali je iseljenje privremenog korisnika prekomjerno dugo trajalo. Sud je utvrdio da je takvo produljeno ograničenje prava vlasništva, koje je inače bilo zakonito i u skladu s općim interesom, podnositeljici nametnulo prekomjeran pojedinačni teret, tim više što je naknada na koju su vlasnici imali pravo zbog nemogućnosti korištenja imovine bila nedovoljna da bi se postigla poštena ravnoteža između općeg interesa zajednice i zaštite prava podnositelja. Osim toga, utvrđeno je da im je povrijeđeno i pravo na učinkovito pravno sredstvo za rješavanje prigovora utemeljenih na članku 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Sud je donio još četiri istovjetne presude (predmeti: *Kunić*, *Brajović-Bratanović*, *Vučak* i *Majski*¹⁴⁰). Sve su navedene presude izvršene. Prije svega, svim su podnositeljima zahtjeva njihove nekretnine vraćene u posjed. U pogledu općih mjera, istaknuto je da su pred domaćim tijelima okončani svi postupci kojima su druge osobe tražile povrat svojih nekretnina stavljenih pod privremenu upravu države 1995. godine, kao i da je razvojem sudske prakse (konkretno, prakse Ustavnog suda) osobama u sličnoj situaciji bilo stavljeno na raspolaganje učinkovito domaće pravno sredstvo za njihove prigovore o povredi prava na mirno uživanje vlasništva¹⁴¹.

¹³⁸ Akcijsko izvješće u predmetu *Petar Matas protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2018\)750E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2018)750E), očitavanje: 17. 08. 2018.

¹³⁹ *Radanović protiv Hrvatske*, br. 9056/02, presuda od 21. 12. 2006, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78798>, očitavanje: 09. 08. 2018.

¹⁴⁰ Slično je Sud utvrdio i u predmetima *Kunić protiv Hrvatske*, br. 22344/02, presuda od 11. 01. 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78948>; *Brajović-Bratanović protiv Hrvatske*, br. 9224/06, presuda od 09. 10. 2008, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88805>; *Vučak protiv Hrvatske*, br. 889/06, presuda od 23. 10. 2008, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89058>; *Majski protiv Hrvatske*, br. 33593/03, presuda od 01. 06. 2006, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75620>, očitavanje svih presuda: 09. 08. 2018.

¹⁴¹ Završna rezolucija za grupu predmeta *Radanović protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-184836>, očitavanje: 09. 08. 2018.

Podnositelj zahtjeva u predmetu *Gashi protiv Hrvatske*¹⁴² sklopio je kupoprodajni ugovor s vlasnikom stana (Općinom Pula). Ugovor je naknadno poništen, jer je utvrđeno da podnositelj nije stekao stanarsko pravo na predmetnom stanu. Sud je utvrdio kako poništenje ugovora, koji je sklopljen uz prethodnu suglasnost javnog pravobraniteljstva, predstavlja miješanje u njegovo pravo na mirno uživanje vlasništva, budući da podnositelj nije dužan snositi posljedice pogrešaka u radu državnih tijela. Za razliku od presude u predmetu *Gashi*, u predmetu *Bubić protiv Hrvatske*¹⁴³ Sud je utvrdio da nije došlo do povrede prava na mirno uživanje vlasništva uslijed poništenja ugovora o kupoprodaji stana, budući da je poništenje ugovora bilo posljedica činjenice da je odluka o dodjeli stanarskog prava podnositelju bila pravomoćno poništena. Slično tome, u predmetu *Vukušić protiv Hrvatske*¹⁴⁴, Sud je utvrdio da su odluke domaćih sudova kojima je kupoprodajni ugovor kojim je podnositelj stekao sporni stan proglašen ništavim bile zakonite, donesene s legitimnim ciljem zaštite vladavine prava i prava drugih osoba, te su sukladne konvencijskom načelu razmjernosti.

Do povrede prava na mirno uživanje vlasništva u predmetu *Brezovec protiv Hrvatske*¹⁴⁵ došlo je zbog toga što je suprotno utvrđenoj praksi Ustavnog suda odbijen zahtjev podnositelja za sklapanje ugovora o kupnji stana. Presuda *Brezovec* izvršena je na način da je u ponovljenom sudskom postupku pred domaćim sudom donesena presuda koja zamjenjuje kupoprodajni ugovor, dok je u pogledu općih mjera bilo dovoljno upoznavanje nadležnih domaćih tijela sa presudom¹⁴⁶.

U presudi *Marija Božić protiv Hrvatske*¹⁴⁷, koja se odnosi na pogrešku u postupanju nadležnih tijela prilikom utvrđivanja mirovinskih prava podnositeljice, Sud je utvrđujući povredu prava na mirno uživanje vlasništva naglasio da pogreške tijela državnih vlasti ne mogu ići na teret građana. Slična utvrđenja sadrži i recentna presuda *Čakarević protiv Hrvatske*¹⁴⁸ koja se odnosi na nepripadnu isplatu naknade za vrijeme nezaposlenosti, koja je bila utemeljena na pogrešnoj odluci domaćih tijela, pri čemu je Sud ustvrdio da podnositeljica koja je postupala u dobroj vjeri ne može biti obvezana na povrat primljenih iznosa temeljem stjecanja bez osnove. U predmetu *Damjanac protiv Hrvatske*¹⁴⁹, Sud je utvrdio da je Hrvatska prestala sa isplatom mirovine podnositelju zahtjeva suprotno odredbama bilateralnog ugovora, što je Sud ocijenio kao nezakonito miješanje u pravo na mirno uživanje vlasništva. U predmetu *Solomon protiv*

¹⁴² *Gashi protiv Hrvatske*, br. 32457/05, presuda od 13. 12. 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84005>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁴³ *Bubić protiv Hrvatske*, br. 23677/07, presuda od 09. 07. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93504>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁴⁴ *Vukušić protiv Hrvatske*, br. 69735/11, presuda od 31. 05. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163347>, očitavanje: 25. 07. 2018.

¹⁴⁵ *Brezovec protiv Hrvatske*, br. 13488/07, presuda od 29. 03. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104155>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁴⁶ Završna rezolucija u predmetu *Brezovec protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2015\)645E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2015)645E), očitavanje: 17. 07. 2018.

¹⁴⁷ *Marija Božić protiv Hrvatske*, br. 50636/09, presuda od 24. 04. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142522>, očitavanje: 09. 08. 2018.

¹⁴⁸ *Čakarević protiv Hrvatske*, br. 50636/09, presuda od 24. 04. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142522>, očitavanje: 12. 08. 2018.

¹⁴⁹ *Damjanac protiv Hrvatske*, br. 52943/10, presuda od 24. 10. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127227>, očitavanje: 13. 08. 2018.

*Hrvatske*¹⁵⁰, Sud je utvrdio povredu podnositeljevog prava na mirno uživanje vlasništva (u vezi sa povredom prava na pošteno suđenje iz članka 6 Konvencije). Naime, Sud je utvrdio da su domaći sudovi povrijedili podnositeljeva prava i to prvo kada su ukinuli pravomoćnu presudu donesenu u korist podnositelja, a zatim proveli i ponovni postupak u kojem je donesena presuda na njegovu štetu. Predmet spora bila je isplata dodataka na plaću koju ju podnositelj potraživao od svog poslodavca, Hrvatske.

U predmetu *Trgo protiv Hrvatske*¹⁵¹, Sud je naglasio da rizik bilo koje pogreške koju su počinila državna tijela mora snositi država i da se te greške ne smiju ispravljati na štetu pojedinaca, posebice kada ne postoji drugi suprotavljeni privatni interes. U tom su predmetu domaći sudovi odbili priznati da je vlasništvo nad nekretninama stečeno dosjelošću temeljem članka 388 stavka 4 Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima jer je Ustavni sud ukinuo navedeni članak kao neustavan¹⁵² dok je podnositeljev parnični postupak još bio u tijeku. Sud je svoju odluku obrazložio time što podnositelj zahtjeva koji se razumno oslanja na zakonodavstvo koje je kasnije ukinuto kao neustavno ne bi trebao snositi posljedice greške koju je počinila država donijevši takav neustavan propis.

U presudi *Radomilja i drugi protiv Hrvatske*¹⁵³, Veliko vijeće je, za razliku od vijeća koje je presudilo u korist podnositelja pozivajući se na presudu *Trgo*, utvrdilo da zahtjevi podnositelja da budu proglašeni vlasnicima nekretnina nisu imali dovoljno osnova u nacionalnom pravu da bi se smatrali „vlasništvom“ u smislu članka 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Pritom je Veliko vijeće utvrdilo da je prvostupanjsko vijeće, presuđujući u korist podnositelja, prekoračilo granice zahtjeva koji su Sudu uputili podnositelji, jer u njemu uopće nisu bili obuhvatili razdoblje od 06. travnja 1941 – 08. listopada 1991. Iako su kasnije isticali i to razdoblje, Veliko vijeće je utvrdilo da taj dio zahtjeva ne ispunjava uvjete dopuštenosti, pa je zahtjev u tom dijelu odbačen. U odnosu na ostatak zahtjeva, Veliko vijeće je potvrdilo zaključke hrvatskih sudova da podnositelji zahtjeva nisu imali dovoljnu osnovu u domaćem pravu za stjecanje vlasništva na spornim nekretninama.

U predmetu *Vijatović protiv Hrvatske*¹⁵⁴, Sud je utvrdio da je došlo do povrede podnositeljičinog prava na mirno uživanje vlasništva jer joj nije bio omogućen otkup tzv. „vojnog stana“. Sud je naglasio da je do povrede prava na mirno uživanje vlasništva došlo stoga što Hrvatska dugi niz godina nije donijela odgovarajuće propise kojima bi definirala rok za prodaju tzv. vojnih stanova, te stoga što u nedostatku jasnog i predvidljivog zakona hrvatski sudovi nisu uspostavili jasnu i preciznu sudsku praksu koja bi popunila navedenu pravnu prazninu. Nakon donošenja ove presude, podnositeljici je omogućen otkup predmetnog stana, zbog čega joj je Sud u

¹⁵⁰ *Solomon protiv Hrvatske*, br. 679/11, presuda od 02. 04. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153317>, očitavanje: 13. 08. 2018.

¹⁵¹ *Trgo protiv Hrvatske*, br. 35298/04, presuda od 11. 06. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92999>, očitavanje: 09. 08. 2018.

¹⁵² Za vrijeme socijalističkog režima stjecanje vlasništva imovine u društvenom vlasništvu dosjelošću bilo je izričito zakonom zabranjeno. Novi Zakon o vlasništvu iz 1996. je u čl. 388.(4) propisao da se u rok za stjecanje dosjelošću nekretnina koje su na dan 08. 10. 1991. bile u društvenom vlasništvu računa i vrijeme posjedovanja proteklo prije toga dana.

¹⁵³ *Radomilja i dr. protiv Hrvatske*, br. 37685/10 i 22768/12, presuda Velikog vijeća od 20. 03. 2018, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181591>, očitavanje: 09. 08. 2018.

¹⁵⁴ *Vijatović protiv Hrvatske*, br. 50200/13, presuda od 16. 02. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160629>, očitavanje: 17. 08. 2018.

posebnoj presudi dosudio manju pravičnu naknadu¹⁵⁵. Stoga, u izvršenju ove presude nije bilo potrebno poduzimanje ikakvih individualnih mjera. Međutim, na području općih mjera očigledno je potrebno pronaći način na koji će biti popunjena sporna pravna praznina, a prema javno dostupnim podacima o izvršenju, Hrvatska za sada nije definirala takve mjere¹⁵⁶.

Praktični utjecaj zakonodavstva koje se odnosi na uređenje specifičnih stambenih odnosa nastalih kao posljedica socijalističkog društvenog uređenja Sud je razmatrao i u predmetu *Statileo protiv Hrvatske*¹⁵⁷, ispitujući je li podnositelju, kao vlasniku stana u kojem žive zaštićeni najmoprimci, nametnut prekomjeran teret. Sud je ustanovio kako u propisima koji uređuju položaj zaštićenih najmoprimaca postoje tri temeljna nedostatka: izrazito niska najamnina (iznos zaštićene najmnine često nije bio dostatan niti za pokrivanje troškova pričuve), izuzetno ograničavajući uvjeti za raskid ugovora o najmu i nepostojanje ikakvog vremenskog ograničenja u trajanju zaštićenog najma, što znači da postoji vrlo mala vjerojatnost da najmodavci ponovno uđu u posjed svojih stanova. Podnositelj zahtijeva, niti njegov nasljednik, tijekom 55 godina nisu mogli stupiti u posjed stana, niti ga iznajmiti po tržišnoj vrijednosti najmnine, a sam iznos mjesečne zaštićene najmnine bio je neproporcionalno niži od slobodno ugovorene najmnine. Sud je ocijenio kako ne postoji opći interes zajednice koji bi opravdao tako značajno ograničavanje podnositeljevih vlasničkih prava, te kako je nepravedno raspodijeljen socijalni i finansijski teret kojeg je nametnula reforma stambenih odnosa. Sud je ustanovio da ovaj problem nadilazi pojedinačnu situaciju podnositelja zahtjeva, budući da je osnovni problem u samom zakonodavstvu koje se odnosi na zaštićene najmoprimce. Time je Sud faktički ukazao Hrvatskoj na potrebu da ovaj rašireni društveni problem trajno riješi zakonskim promjenama koje će odgovoriti na glavne primjedbe istaknute u presudi. Nakon presude *Statileo* uslijedile su istovjetne presude u još tri predmeta, a zakonodavna reforma kroz koju bi navedene presude trebale biti izvršene i dalje je u tijeku¹⁵⁸.

U presudi Velikog vijeća *Ališić i dr. protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Slovenije i Srbije*¹⁵⁹, Sud je utvrdio da Hrvatska nije odgovorna za povrat stare devizne štednje podnositeljima zahtjeva koji su štedne uloge položili u bosansko-hercegovačke podružnice Ljubljanske banke i Investbanke. Sud je utvrdio da je Slovenija odgovorna za štedne uloge u Ljubljanskoj banci, a Srbija za štedne uloge u Investbanci, te da ne postoje opravdani razlozi zbog kojih te države nisu isplatile štetiše dugi niz godina.

U predmetu *Lelas protiv Hrvatske*¹⁶⁰, Sud je utvrdio da je došlo po povrede prava na mirno uživanje vlasništva zbog neisplate posebnih dnevnica djelatnim vojnim osobama koje su povremeno obavljale poslove razminiranja. Domaći sudovi odbili su tužbeni zahtjev za isplatu

¹⁵⁵ *Vijatović protiv Hrvatske*, br. 50200/13, presuda o pravičnoj naknadi od 21. 09. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177078>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁵⁶ Akcijski plan o izvršenju presude *Vijatović protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2016\)1343E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2016)1343E), očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁵⁷ *Statileo protiv Hrvatske*, br. 12027/10, presuda od 10. 07. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145360>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁵⁸ Sve informacije o izvršenju *Statileo* grupe presuda dostupne su unutar web tražilice HUDOC-EXEC na sljedećem linku: <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=004-12093>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁵⁹ *Ališić i dr. protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Slovenije i Srbije*, br. 60642/08, presuda Velikog vijeća od 16. 07. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145575>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁶⁰ *Lelas protiv Hrvatske*, br. 55555/08, presuda od 20. 05. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98827>, očitavanje: 09. 08. 2018.

dnevnica zbog nastupa zastare, ne smatrajući da su izjave nadređenih zapovjednika kojima je podnositelju obećavana isplata posebnih dnevnica relevantne za prekid tijeka zastare. Sud je, međutim, presudio da se pojedinac koji postupa u dobroj vjeri može pouzdati u izjave koje daju državni ili javni dužnosnici koji imaju potrebno ovlaštenje davati takve izjave, te da se država ne može okoristiti kršenjem propisa od strane službenih osoba da bi izbjegla izvršenje svojih obveza. Presude ove grupe predmeta izvršene su na način da su u ponovljenim postupcima podnositeljima dosuđene tražene dnevnice, a domaći sudovi su promijenili svoju praksu u pogledu utjecaja izjava nadređenih na tijek zastare¹⁶¹.

Na kraju, valja spomenuti i zanimljivu odluku Suda u predmetu *Ogden protiv Hrvatske*¹⁶² u kojoj je Sud odbacio zahtjev podnositelja koji je tvrdio da, zbog svoje nacionalnosti, nije duže vrijeme mogao provesti upis vlasništva u zemljišne knjige, zbog čega je trpio štetu i povredu prava na mirno uživanje vlasništva. Sud je u odluci utvrdio kako podnositelj, kojem je u konačnici proveden upis vlasništva u zemljišne knjige, nije pretrpio značajnu štetu (*no significant disadvantage*).

U kontekstu zaštite prava vlasništva valja istaknuti i noviju presudu u predmetu *S.L. i J.L. protiv Hrvatske*¹⁶³, u kojoj je Sud utvrdio da je podnositeljicama povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva jer nadležni centar za socijalnu skrb nije u dovoljnoj mjeri zaštitio njihovu imovinu dok su bile maloljetne. Zbog navedene povrede, Sud je podnositeljicama dosudio iznos od 300.000,00 EUR, što predstavlja drugi najviši iznos pravične naknade na ime nematerijalne štete koji je do sada dosuđen Hrvatskoj. Uz isplatu dosuđene naknade, koja predstavlja razliku u vrijednosti zamijenjenih nekretnina (a time faktički i materijalnu štetu koju su podnositeljice pretrpjele), Hrvatska je radi sprječavanja sličnih povreda Konvencije u okviru reforme obiteljskog zakonodavstva izmijenila način odlučivanja o pitanjima koja se tiču imovinskih interesa maloljetnika, na način da o takvim zahtjevima sada odlučuje sud u izvanparničnom postupku, a ne više centar za socijalnu skrb u upravnom postupku. Na taj se način osigurava snažnije poštivanje načela najboljeg interesa djeteta u sličnim situacijama¹⁶⁴.

3. Pregled prakse iz područja kaznenog prava

3.1. Pravo na život (materijalni i procesni aspekt)

Do sada je Sud donio ukupno osam presuda u odnosu na Republiku Hrvatsku u kojima je utvrdio povredu članka 2 Konvencije. Prvu takvu povredu Sud je utvrdio u predmetu *Branko Tomašić i dr. protiv Hrvatske*¹⁶⁵, zbog toga što država nije poduzela odgovarajuće mjere za zaštitu pojedinaca od nasilja trećih osoba. Naime, kćer i unuku podnositelja zahtjeva ubio je izvanbračni

¹⁶¹ Završna rezolucija za *Lelas* grupu presuda, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-148743>, očitavanje: 09. 08. 2018.

¹⁶² *Ogden protiv Hrvatske*, br. 27567/13, odluka od 10. 02. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152766>, očitavanje: 14. 08. 2018.

¹⁶³ *S.L. i J.L. protiv Hrvatske*, br. 13712/11, presuda od 07. 05. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154162>, očitavanje: 31. 07. 2018.

¹⁶⁴ Završna rezolucija u predmetu *S.L. i J.L. protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-182325>, očitavanje: 31. 07. 2018.

¹⁶⁵ *Branko Tomašić i drugi protiv Hrvatske*, br. 46598/06, presuda od 15. 01. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90625>, očitavanje: 21. 08. 2018.

suprug, odnosno otac djeteta i to nakon višegodišnjeg prijavljivanja prijetnji i nasilja u obitelji. Sličnu povredu Sud je utvrdio i u predmetu *Bljakaj i dr. protiv Hrvatske*¹⁶⁶ zbog toga što domaća tijela nisu poduzela dovoljne i učinkovite mjere za sprječavanje ubojstva supruge odnosno majke podnositelja zahtjeva, inače po zanimanju odvjetnice, koju je ubio bivši muž njezine klijentice tijekom brakorazvodne parnice. U presudi *Branko Tomašić i dr.* Sud je istaknuo kako nadležna domaća tijela nisu poduzela prikladne i moguće mjere kako bi potencijalne poznate žrtve zaštitila od opasnosti koja je prijetila od točno identificirane osobe, dok je u presudi *Bljakaj i dr.* utvrdio da domaća tijela nisu poduzela prikladne i moguće mjere kako bi spriječila ostvarenje opasnosti koju je poznati nasilnik predstavljao za nepoznate žrtve odnosno za društvo u cjelini.

Radi izvršenja gore navedenih presuda, hrvatska su tijela poduzela niz mjera: od donošenja Strategije za suzbijanje nasilja u obitelji, preko izmjena Kaznenog zakona i pokretanja zakonodavnog postupka za donošenje posebnog propisa za sankcioniranje nasilja u obitelji i razvoja mreže stručnjaka za pružanje pomoći žrtvama obiteljskog nasilja, preko mjera podizanja svijesti tijela kaznenog progona. Odbor ministara od Hrvatske traži poduzimanje dodatnih mjera kojima će se osigurati učinkovito istraživanje ozbiljnih prijetnji smrću, uključujući i preventivne pretrage domova osumnjičenika, te mjera kojima će se osigurati prisilni smještaj pojedinaca u psihijatrijske ustanove, odnosno primjena adekvatnih mjera prema osobama čije je nasilno ponašanje povezano sa prekomjernim korištenjem alkohola¹⁶⁷.

Značajan dio prakse Suda koji se odnosi na procesni aspekt članka 2 Konvencije tiče se pozitivnih obveza države da provede učinkovitu istragu nasilnih smrti pojedinaca koje su se dogodile za vrijeme ratnih zbivanja na njezinom teritoriju. Sud je tako u više predmeta utvrdio povredu procesnog aspekta članka 2 Konvencije zbog neprovođenja učinkovite istrage. Prvu takvu presudu u odnosu na Hrvatsku Sud je donio u predmetu *Jularić protiv Hrvatske*¹⁶⁸. U toj odluci Sud je utvrdio da državna tijela nisu provela učinkovitu istragu ubojstva supruge podnositeljice kojeg su ubile srpske paravojsne snage u Vukovaru 1991. godine. Na tu se praksu naslanja i nedavna presuda *B. i dr. protiv Hrvatske*¹⁶⁹ u kojoj je utvrđena povreda pozitivne obveze državnih tijela da nađu direktnog počinitelja ratnog zločina, a ne samo nalogodavce. Za razliku od prethodno navedenog predmeta *Jularić*, ova presuda nije donesena jednoglasno te ima i izdvojeno mišljenje u kojem su izražena bitno različita stajališta o opsegu procesne odgovornosti države u slučaju kada je utvrđena zapovjedna odgovornost, a konkretni počinitelji još nisu pronađeni.

U presudi *M. i drugi protiv Hrvatske*¹⁷⁰, koja je činjenično i pravno vezana za gore navedeni predmet *B. i dr. protiv Hrvatske*, Sud je također utvrdio kako nije provedena učinkovita istraga sukladno načelima iz članka 2 Konvencije. Zanimljivo je istaknuti da su odluke u predmetima *M. i dr. protiv Hrvatske*, te *B. i dr. protiv Hrvatske* u kojima su utvrđene povrede Konvencije,

¹⁶⁶ *Bljakaj i drugi protiv Hrvatske*, br. 74448/12, presuda od 18. 09. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146392>, očitavanje: 21. 08. 2018.

¹⁶⁷ Informacije o poduzetim mjerama izvršenja *Branko Tomašić i dr.* grupe presuda, te procjena stanja izvršenja od strane Odbora ministara, dostupne na: <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=004-10317>, očitavanje: 21. 08. 2018.

¹⁶⁸ *Jularić protiv Hrvatske*, br. 20106/06, presuda od 20. 01. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102904>, očitavanje: 10. 08. 2018.

¹⁶⁹ *B. i drugi protiv Hrvatske*, br. 71593/11, presuda od 18. 08. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155198>, očitavanje: 10. 08. 2018.

¹⁷⁰ *M. i dr. protiv Hrvatske*, br. 50175/12, presuda od 02. 05. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-173259>, očitavanje: 10. 08. 2018.

činjenično i pravno vezane uz predmete *Borojević i dr. protiv Hrvatske*¹⁷¹ i *Trivkanović protiv Hrvatske*¹⁷², u kojima je Sud donio potpuno drugačiju odluku, odnosno odluku da nije došlo do povrede konvencijskih prava. Svi navedeni predmeti činili su jedan jedinstveni kazneni postupak pred domaćim sudovima.

Nadalje, Sud je u predmetima *Nikolić protiv Hrvatske*¹⁷³ i *Mileusnić i Mileusnić-Espenheim protiv Hrvatske*¹⁷⁴ utvrdio kako su hrvatska državna tijela postupala sukladno pozitivnoj obvezi iz članka 2 Konvencije provodeći istrage o nasilnim smrtima rođaka podnositelja, te da su poduzela sve odgovarajuće korake kako bi otkrili i kaznili počinitelje. Činjenica da je rezultat izostao (u predmetu *Nikolić* počinitelji nikada nisu otkriveni), nije krivnja domaćih tijela kaznenog progona, već okolnosti konkretnog predmeta. Sud je također istaknuo i da podnositelji zahtjeva, kao rođaci poginulih osoba, nisu aktivno sudjelovali u istrazi, te nisu dali konkretnije podatke koji bi mogli poslužiti kao eventualni dokaz ili trag u kojem smjeru bi istraga mogla biti nastavljena. Sud je sličan stav zauzeo i u predmetu *Treskavica protiv Hrvatske*¹⁷⁵ u kojem je naveo kako nije došlo do povrede podnositeljevih prava iz Konvencije, te da su državna tijela udovoljila pozitivnim obvezama iz članka 2 Konvencije, odnosno da su provela učinkovitu istragu o smrti podnositeljevog rođaka 1995. godine. Sud je cijenio i ponašanje podnositelja koji dugi niz godina nadležnim tijelima nisu prijavili smrt bliskog rođaka, niti sumnju da je smrt uslijedila nakon kaznenog djela, već je prvo obraćanje državnim vlastima bilo povodom tužbe za naknadu nematerijalne štete.

U predmetu *Nježić i Štimac protiv Hrvatske*¹⁷⁶, Sud se posebno osvrnuo na okolnost da su hrvatska tijela zatražila od srpskih vlasti pomoć u istrazi. Sud je istaknuo da Hrvatska nije imala obvezu zatražiti od Srbije da provede postupak u ovom predmetu s obzirom na to da su podnositeljice zahtjeva same mogle podnijeti prijavu srpskom Tužiteljstvu za ratne zločine. U ovoj je presudi Sud prvi put istaknuo značajne napore koje su tijela Hrvatske poduzela radi progona ratnih zločina.

U pogledu pitanja učinkovitih istraga i pozitivne obveze iz članka 2 Konvencije valja posebno podsjetiti na veći broj odluka o nedopuštenosti zahtjeva zbog toga što je propušten šestomjesečni rok iz članka 35 Konvencije. U tim je predmetima Sud utvrdio da su podnositelji bili svjesni da nema pomaka u istragama zbog smrti njihovih bliskih srodnika i po nekoliko godina prije nego što su podnijeli zahtjev Sudu, a trebali su ga podnijeti u roku od šest mjeseci otkad su postali svjesni te činjenice¹⁷⁷.

¹⁷¹ *Borojević i dr. protiv Hrvatske*, br. 70273/11, presuda od 04. 04. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172465>, očitavanje: 10. 08. 2018.

¹⁷² *Trivkanović protiv Hrvatske*, br. 12986/13, presuda od 06. 07. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174966>, očitavanje: 10. 08. 2018.

¹⁷³ *Nikolić protiv Hrvatske*, br. 5096/12, presuda od 29. 01. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150676>, očitavanje: 10. 08. 2018.

¹⁷⁴ *Mileusnić i Mileusnić-Espenheim protiv Hrvatske*, br. 66953/09, presuda od 12. 02. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152655>, očitavanje: 10. 08. 2018.

¹⁷⁵ *Treskavica protiv Hrvatske*, br. 32036/13, presuda 12. 01. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159789>, očitavanje: 10. 08. 2018.

¹⁷⁶ *Nježić i Štimac protiv Hrvatske*, br. 29823/13, presuda od 09. 04. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153481>, očitavanje: 10. 08. 2018.

¹⁷⁷ V. primjerice predmete *Lukić i drugi protiv Hrvatske*, *Ivančić i Dželajlija protiv Hrvatske* te *Opačić i Godić protiv Hrvatske*, *Ribić i drugi protiv Hrvatske*, *Lovrić i drugi protiv Hrvatske* te *Savić protiv Hrvatske* koji se odnose

Na kraju, valja istaknuti i vrlo zanimljivu odluku Suda u predmetu *Z. i drugi protiv Hrvatske*¹⁷⁸ koja se odnosi na vrlo specifičnu situaciju. Predmet se odnosi na ubojstvo rođaka podnositelja koji je ubijen 1991. godine u Zagrebu. Počinitelji su otkriveni nekoliko tjedana kasnije, te im je započelo suđenje na sudu u Zagrebu. Međutim, suđenje je prekinuto jer je prema počiniteljima primijenjen Zakon o općem oprost. Nakon presude Velikog vijeća Suda u predmetu *Marguš protiv Hrvatske* (v. detaljnije poglavlje 3.7. *Ne bis in idem*, s. 41) nastavljena je istraga u ovom predmetu koja još traje. Sud je zahtjev podnositelja u dijelu koji se odnosi na prvo suđenje počiniteljima i primjenu Zakona o općem oprost ocijenio *ratione temporis* nedopuštenim, a u odnosu na istragu koja je u tijeku preuranjenim. Sud je na kraju naglasio da podnositelji imaju pravo, ukoliko ne budu zadovoljni tekućom istragom, ponovno podnijeti zahtjev Sudu na temelju članka 2 Konvencije.

Kada je riječ o izvršenju presuda u kojima je utvrđena povreda procesnog aspekta članka 2 Konvencije zbog neučinkovitih istraga ratnih zločina, odnosno ubojstava počinjenih tijekom Domovinskog rata 1991–1995, valja istaknuti kako je Odbor ministara Vijeća Europe 2017. godine odlučio zatvoriti nadzor nad jednim dijelom izvršenja ove grupe presuda koji se odnosi na osiguranje neovisnosti istrage i pristupa javnosti informacijama o napretku istrage, zbog zadovoljstva mjerama koje su u tom smislu poduzela nadležna hrvatska tijela. Nadzor nad preostalim aspektima izvršenja ove grupe presuda (učinkovitost istrage *per se* i njihova dugotrajnost) i dalje traje, a kako je riječ o predmetima pod pojačanim nadzorom, Hrvatska redovito dostavlja informacije o napretku postupka izvršenja¹⁷⁹.

Predmeti u kojima je utvrđeno da država nije provela učinkovitu istragu smrti uzrokovanih liječničkim pogreškama (*Bajić protiv Hrvatske*¹⁸⁰, *Kudra protiv Hrvatske*¹⁸¹ i *Bilbija i Blažević protiv Hrvatske*¹⁸²), čine drugu grupu predmeta u kojima je utvrđena povreda procesnog aspekta članka 2 Konvencije. Sud je u tim predmetima razmatrao parnične postupke za naknadu štete i kaznene postupke protiv liječnika (nepristranost i objektivnost provedenih vještačenja, provođenje dokaza, obrazloženje presuda itd), ocjenjujući je li načinom na koji su vođeni ti postupci udovoljeno pozitivnim obvezama iz članka 2 Konvencije. U postupku izvršenja tzv. *Bajić* grupe presuda, Hrvatska je poduzela mjere usmjerene na povećanje učinkovitosti upravnih i disciplinskih postupaka koji se odnose na liječnički nemar, te mjere usmjerene na poboljšanje učinkovitosti kaznenih postupaka za nesavjesno liječenje i parničnih postupaka za naknadu štete uzrokovane liječničkim pogreškama¹⁸³.

U kontekstu predmeta koji se odnose na reakciju nadležnih domaćih tijela na navodne liječničke

na istrage ratnih zločina, a predmet *Ivaneža i drugi protiv Hrvatske* na predmet nestanka i navodne nasilne smrti rođaka podnositelja 1992. Sve su navedene odluke dostupne na: <https://hudoc.echr.coe.int/>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁷⁸ *Z. i drugi protiv Hrvatske*, br. 57812/13, odluka od 21. 04. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154619>, očitavanje: 22. 07. 2018.

¹⁷⁹ Svi dokumenti koji se odnose na izvršenje *Skendžić i Krznarić* grupe presuda dostupni su na web pretraživaču HUDOC-EXEC, na sljedećem linku: <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=004-12091>, očitavanje: 10. 08. 2018.

¹⁸⁰ *Bajić protiv Hrvatske*, br. 41108/10, presuda od 13. 11. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114490>, očitavanje: 22. 08. 2018.

¹⁸¹ *Kudra protiv Hrvatske*, br. 13904/07, presuda od 18. 12. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115305>, očitavanje: 22. 08. 2018.

¹⁸² *Bilbija i Blažević protiv Hrvatske*, br. 62870/13, presuda od 12. 01. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160009>, očitavanje: 22. 08. 2018.

¹⁸³ Akcijski plan o izvršenju *Bajić* grupe presuda, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2016\)1403E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2016)1403E), očitavanje: 22. 08. 2018.

pogreške valja istaknuti i odluku o nedopuštenosti u predmetu *Ezgeta protiv Hrvatske*¹⁸⁴, u kojoj je Sud zahtjev podnositelja proglasio preuranjenim jer su pred domaćim tijelima i dalje u tijeku i kazneni i parnični postupak u kojima se utvrđuju činjenice i okolnosti smrti djeteta podnositelja i eventualna odgovornost medicinskog osoblja. Sud je pri tom istaknuo da će podnositelji zahtjeva imati mogućnost nakon okončanja navedenih postupaka i iscrpljenja dostupnih domaćih pravnih sredstava, ili pak u slučaju daljnjeg odugovlačenja u tim postupcima, ponovno se obratiti Sudu sa zahtjevom utemeljenim na članku 2 Konvencije.

3.2. Pravo na zabranu mučenja i nečovječnog postupanja i kažnjavanja (materijalni i procesni aspekt)

O zabrani mučenja i nečovječnog postupanju Sud je odlučivao razmatrajući različite aspekte tog konvencijskog prava. Materijalni aspekt članka 3 u najvećem je broju predmeta problematiziran u predmetima koji se odnose na uvjete u kojima se nalaze osobe lišene slobode koji služe zatvorske kazne u zatvorima i kaznionicama u Hrvatskoj (*Štitić protiv Hrvatske*¹⁸⁵, *Cenbauer protiv Hrvatske*¹⁸⁶, *Pilčić protiv Hrvatske*¹⁸⁷, *Testa protiv Hrvatske*¹⁸⁸, *Longin protiv Hrvatske*¹⁸⁹, *Lonić protiv Hrvatske*¹⁹⁰). U većini takvih predmeta utvrđeno je da zatvorski uvjeti u kojima se nalaze podnositelji krše članak 3 Konvencije. Kad je riječ o uvjetima u zatvorima, posebno valja istaknuti recentnu presudu Velikog vijeća Suda u predmetu *Muršić protiv Hrvatske*¹⁹¹ u kojoj je Sud utvrdio povredu Konvencije, te potvrdio svoj stav o tome što se ima smatrati dovoljnim prostorom za pritvorene osobe, ali i to da dostatnost kvadrature prostora koja je na raspolaganju zatvoreniku samo po sebi ne smije biti jedini kriterij. Eventualni manjak prostora može biti kompenziran drugim pogodnostima koje su na raspolaganju pritvorenicima i zatvorenicima (boravak na svježem zraku, mogućnost korištenja zajedničkih prostorija, odlazak na radionice i sl), što udovoljava standardima članka 3 Konvencije i ne dovodi do povrede ljudskih prava.

Za razliku od navedenih predmeta, u predmetu *Novak protiv Hrvatske*¹⁹² Sud je utvrdio da nije došlo do povrede članka 3 Konvencije, budući da razdoblje koje je podnositelj proveo u zatvoru i tretman koji je imao zbog svog kratkog trajanja ne mogu ući u domašaj članka 3 Konvencije.

¹⁸⁴ *Ezgeta protiv Hrvatske*, br. 3048/14, odluka od 12. 12. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180182>, očitavanje: 22. 08. 2018.

¹⁸⁵ *Štitić protiv Hrvatske*, br. 29660/03, presuda od 08. 11. 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83120>, očitavanje: 24. 08. 2018.

¹⁸⁶ *Cenbauer protiv Hrvatske*, br. 73786/01, presuda od 09. 03. 2006, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72704>, očitavanje: 24. 08. 2018.

¹⁸⁷ *Pilčić protiv Hrvatske*, br. 33138/06, presuda od 17. 01. 2008, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84482>, očitavanje: 24. 08. 2018.

¹⁸⁸ *Testa protiv Hrvatske*, br. 20877/04, presuda od 12. 07. 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81641>, očitavanje: 24. 08. 2018.

¹⁸⁹ *Longin protiv Hrvatske*, br. 49268/10, presuda od 06. 11. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114247>, očitavanje: 24. 08. 2018.

¹⁹⁰ *Lonić protiv Hrvatske*, br. 8067/12, presuda od 04. 12. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148284>, očitavanje: 24. 08. 2018.

¹⁹¹ *Muršić protiv Hrvatske*, br. 7334/13, presuda Velikog vijeća od 20. 10. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167483>, očitavanje: 24. 08. 2018.

¹⁹² *Novak protiv Hrvatske*, br. 8883/04, presuda od 14. 06. 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81114>, očitavanje: 24. 08. 2018.

U izvršenju presuda koje se odnose na uvjete u zatvorima, Hrvatska je do sada poduzela niz mjera usmjerenih na poboljšanje općih materijalnih uvjeta, poboljšanje zdravstvene skrbi, te opće usklađivanje načina izvršavanja zatvorskih kazni sa standardima Konvencije u pogledu boravka izvan ćelije i organizacije slobodnog vremena zatvorenika¹⁹³.

Povreda članka 3 Konvencije često je utvrđena zbog toga što je država povrijedila pozitivne obveze iz tog članka. Sud je utvrdio takvu povredu u predmetu *Beganović protiv Hrvatske*¹⁹⁴, u kojem je podnositelj tvrdio da nadležna domaća tijela (tijela kaznenog progona) nisu poduzela prikladne mjere kojima bi odgovorila na ozbiljno nasilje kojem je on bio izložen. Naime, kazneni postupak protiv pojedinaca koji su napali podnositelja obustavljen je zbog zastare koja je, kako je utvrdio Sud, bila posljedica neaktivnosti državnog odvjetništva i nadležnog suda. Tijekom izvršenja ove presude nije postojala mogućnost poduzimanja individualnih mjera iz sfere kaznenog prava (jer je došlo do zastare kaznenog progona), no podnositelj je u parničnom postupku koji je pokrenuo protiv napadača ostvario pravo na naknadu štete. Na općoj razini, radi povećanja učinkovitosti postupanja državnog odvjetništva, izmijenjen je Zakon o kaznenom postupku na način da su propisani rokovi unutar kojih državno odvjetništvo mora ispitati i riješiti svaku kaznenu prijavu, pri čemu propust u poštivanju ovih rokova može povući i disciplinsku odgovornost konkretnog državnog odvjetnika. Uvedena je i mogućnost da podnositelj kaznene prijave podnese pritužbu višem državnom odvjetniku u slučaju nepoštivanja gore navedenog roka, kao i njegovo pravo da zahtijeva informacije o radnjama koje su poduzete povodom kaznene prijave. Nadalje, poduzet je niz mjera usmjerenih na eliminiranje mogućnosti nastupa zastare kaznenog progona, poglavito: uvođenje elektroničkog sustava praćenja predmeta u državnom odvjetništvu i na sudovima, koji signaliziraju dugotrajno nepostupanje u predmetu. Ujedno, za konkretno kazneno djelo produljeni su zastarni rokovi. Poduzet je i niz mjera usmjerenih na podizanje svijesti tijela kaznenog progona o obvezama koje za njih proizlaze iz članka 3 Konvencije¹⁹⁵.

U predmetu *Dorđević protiv Hrvatske*¹⁹⁶, Sud je utvrdio povredu članka 3 Konvencije jer je ocijenio da je verbalno i fizičko zlostavljanje koje je sin podnositeljice, inače mentalno zaostao na razini djeteta, trpio od djece iz obližnje osnovne škole i susjedstva, u okolnostima ovog predmeta predstavljalo postupanje jednako mučenju, koje državna tijela nisu spriječila niti sankcionirala. Spomenute su okolnosti ujedno dovele i do povrede članka 8 Konvencije jer je narušilo pravo na poštivanje obiteljskog života podnositelja.

U određenom broju predmeta Sud je utvrdio kako je pored materijalnog povrijeđen i procesni aspekt članka 3 Konvencije.

Predmet *V.D. protiv Hrvatske*¹⁹⁷ se odnosi na navodno zlostavljanje koje je podnositelj koji pati

¹⁹³ Informacije o stanju postupka izvršenja *Cenbauer* grupe presuda dostupne su na web tražilici HUDOC-EXEC, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=004-10073>, očitavanje: 24. 08. 2018.

¹⁹⁴ *Beganović protiv Hrvatske*, br. 46423/06, presuda od 25. 06. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93258>, očitavanje: 09. 08. 2018.

¹⁹⁵ Završna rezolucija u predmetu *Beganović protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-179344>, očitavanje: 09. 08. 2018.

¹⁹⁶ *Dorđević protiv Hrvatske*, br. 41526/10, presuda od 24. 07. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112322>, očitavanje: 17. 08. 2018.

¹⁹⁷ *V.D. protiv Hrvatske*, br. 15526/10, presuda od 08. 11. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107327>, očitavanje: 19. 08. 2018.

od shizofrenije pretrpio od strane policijskih djelatnika prilikom intervencije. O navedenom događaju nije provedena učinkovita istraga. Poglavitno, Sud je istaknuo okolnost da je medicinskim vještačenjem bila isključena mogućnost da si je podnositelj zahtjeva sam nanio ozljede kako su to tvrdili policijski službenici, ali su domaći sudovi unatoč tome prihvatili navode policijskih službenika o samoozljeđivanju podnositelja. Sličnu povredu materijalnog i procesnog aspekta članka 3 Konvencije Sud je utvrdio u predmetu *Durđević protiv Hrvatske*¹⁹⁸, koji se odnosio na zlostavljanje tri člana obitelji. Istraga o ovom zlostavljanju također nije udovoljila pozitivnoj obvezi iz članka 3 Konvencije.

Slične zaključke Sud je donio i u presudi *Mafalani protiv Hrvatske*¹⁹⁹ u kojoj je utvrdio povredu procesnog aspekta članka 3 Konvencije zbog neprovođenja učinkovite istrage povodom podnositeljevih tvrdnji da je bio zlostavljan od strane policije i specijalnih jedinica prilikom uhićenja.

S druge strane valja istaknuti dvije odluke Suda o nedopuštenosti zahtjeva, *H.P. protiv Hrvatske*²⁰⁰ i *M.B. protiv Hrvatske*²⁰¹. Nakon razmatranja ovih predmeta, Sud je utvrdio da podnositelji nisu *prima facie* dokazali svoje navode o zlostavljanju, te je stoga njihove zahtjeve proglasio nedopuštenima (*manifestly ill-founded*). U predmetu *Đurović protiv Hrvatske*²⁰², u kojem je podnositelj pred Sudom tvrdio da je zlostavljan prilikom uhićenja, Sud je utvrdio da podnositelj nije pravodobno iznio pritužbu o zlostavljanju, pa nije niti mogla nastati obveza nadležnih tijela da istraže njegove navode.

3.3. Pravo na osobnu slobodu i sigurnost – pritvor i druga ograničenja slobode

Prvi predmet u kojem je Sud utvrdio povredu članka 5 stavka 3 i 4 Konvencije je predmet *Peša protiv Hrvatske*²⁰³. Podnositelj je kroz dulje vremensko razdoblje bio pritvoren zbog „posebno teških okolnosti počinjenja kaznenog djela“. Razmatrajući jesu li osnove za određivanje i produljivanje pritvora bile dostatne, Sud je naveo kako prihvaća da pojedina kaznena djela, zbog svoje osobite težine i reakcije javnosti na njih, mogu dovesti do uznemirenja javnosti koje može opravdati pritvor prije suđenja, barem određeno vrijeme. Ova se osnova može smatrati relevantnom i dostatnom samo ako se temelji na činjenicama koje ukazuju da bi puštanje okrivljenika bilo protivno javnom poretku. Međutim, obrazloženja domaćih sudova nisu bila dostatna ni relevantna za višestruko produljenje pritvora podnositelja zahtjeva, zbog čega je došlo do povrede članka 5 stavka 3 Konvencije. U pogledu povrede članka 5 stavka 4, Sud je istaknuo da je svrha navedene odredbe Konvencije uhićenim i pritvorenim osobama osigurati

¹⁹⁸ *Durđević protiv Hrvatske*, br. 52442/09, presuda od 18. 07. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105691>, očitavanje: 27. 07. 2018.

¹⁹⁹ *Mafalani protiv Hrvatske*, br. 32325/13, presuda od 09. 07. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155826>, očitavanje: 19. 08. 2018.

²⁰⁰ *H.P. protiv Hrvatske*, br. 45599/13, odluka od 16. 06. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156009>, očitavanje: 27. 07. 2018.

²⁰¹ *M.B. protiv Hrvatske*, br. 24488/13, odluka od 16. 06. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156007>, očitavanje: 07. 08. 2018.

²⁰² *Đurović protiv Hrvatske*, br. 51714/13, odluka od 07. 03. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172809>, očitavanje: 07. 08. 2018.

²⁰³ *Peša protiv Hrvatske*, br. 40523/08, presuda od 08. 04. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98189>, očitavanje: 10. 08. 2018.

pravo na sudski nadzor zakonitosti mjere kojoj su podvrgnuti. No, ukoliko nacionalni poredak omogućuje i Ustavnom sudu da preispita zakonitost pritvora podnositelja zahtjeva, a Ustavni sud ne ispuni tu svoju obvezu, proizlazi da Ustavni sud nije postupio sukladno članku 5 stavak 4 Konvencije.

Protiv Hrvatske je donesen niz presuda u kojima je utvrđena povreda prava na osobnu slobodu i sigurnost zbog manjkavosti odluka domaćih sudova o određivanju i produljenju pritvora: *Dervishi protiv Hrvatske*²⁰⁴, *Krnjak protiv Hrvatske*²⁰⁵, *Osmanović protiv Hrvatske*²⁰⁶, *Perica Oreb protiv Hrvatske*²⁰⁷, *Trifković protiv Hrvatske*²⁰⁸, *Orban protiv Hrvatske*²⁰⁹, *Šebalj protiv Hrvatske*²¹⁰, *Margaretić protiv Hrvatske*²¹¹ i *Dragin protiv Hrvatske*²¹². Sud je u navedenim presudama istaknuo niz važnih načela kojima se nacionalni sudovi moraju rukovoditi prilikom određivanja odnosno produljenja pritvora: (a) opravdanost trajanja pritvora procjenjuje se prema okolnostima konkretnog slučaja; (b) sudovi moraju obrazložiti sve okolnosti važne za određivanje pritvora; (c) obrazloženje odluke o pritvaranju ne smije biti općenito i apstraktno, već razlozi pritvaranja moraju biti detaljno navedeni u obrazloženju odluka sudova, koje se ne smije bazirati na „stereotipnim formulacijama“; (d) postojanje osnovane sumnje da je osoba počinila kazneno djelo, kao niti težina optužbe ne mogu biti jedina osnova za opravdanje dugotrajnog pritvaranja; (e) opasnost od ponavljanja kaznenog djela kao pritvorska osnova mora se temeljiti na konkretnim činjenicama; (f) prilikom određivanja i produljenja pritvora sudovi moraju razmotriti mogućnost određivanja alternativnih mjera za osiguranje prisutnosti okrivljenika.

Hrvatska je uspješno izvršila presude koje se odnose na razne aspekte lišenja slobode tijekom trajanja kaznenog postupka, ponajprije na način da su domaći sudovi u svoju noviju praksu u potpunosti implementirali konvencijska načela izražena u gore spomenutim presudama Suda, poglavito na način da sada njihove odluke sadrže detaljne razloge kojima se opravdava određivanje/produljenje pritvora. Razvijena je i praksa primjene alternativnih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika umjesto pritvaranja²¹³.

²⁰⁴ *Dervishi protiv Hrvatske*, br. 67341/10, presuda od 25. 09. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113384>, očitavanje: 20. 07. 2018.

²⁰⁵ *Krnjak protiv Hrvatske*, br. 11228/10, presuda od 28. 06. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105417>, očitavanje: 20. 07. 2018.

²⁰⁶ *Osmanović protiv Hrvatske*, br. 67604/10, presuda od 06. 11. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114249>, očitavanje: 20. 07. 2018.

²⁰⁷ *Perica Oreb protiv Hrvatske*, br. 20824/09, presuda od 31. 10. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127407>, očitavanje: 20. 07. 2018.

²⁰⁸ *Trifković protiv Hrvatske*, br. 36653/09, presuda od 06. 11. 2012, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114245>, očitavanje: 20. 07. 2018.

²⁰⁹ *Orban protiv Hrvatske*, br. 56111/12, presuda 19. 12. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-139183>, očitavanje: 20. 07. 2018.

²¹⁰ *Šebalj protiv Hrvatske*, br. 4429/09, presuda od 28. 06. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105413>, očitavanje: 20. 07. 2018.

²¹¹ *Margaretić protiv Hrvatske*, br. 16115/13, presuda od 05. 06. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144367>, očitavanje: 20. 07. 2018.

²¹² *Dragin protiv Hrvatske*, br. 75068/12, presuda od 24. 07. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145744>, očitavanje: 20. 07. 2018.

²¹³ Završna rezolucija za *Krnjak* grupu presuda, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-184318>, očitavanje: 20. 07. 2018.

U kontekstu predmeta koji se odnose na određivanje/produljenje pritvora, valja naglasiti i dvije presude Suda u predmetima *Milanković i Bošnjak protiv Hrvatske*²¹⁴, te *Merčep protiv Hrvatske*²¹⁵. Sud je utvrdio kako podnositeljima nisu bila povrijeđena prava iz Konvencije zbog duljine trajanja pritvora. Sud je utvrdio da se pritvaranje podnositelja u razdoblju koje je nadzirao, temeljilo na relevantnim i dostatnim razlozima, uz propisno poštivanje zahtjeva za „posebnom revnošću“ u postupku, pa stoga nije došlo do povrede prava na osobnu slobodu tužitelja.

U predmetu *Grobenski protiv Hrvatske*²¹⁶, Sud je odlučivao o više konvencijskih prava i više aspekata prava na osobnu slobodu i donio je odluku kojom je proglasio zahtjev podnositelja nedopuštenim. Naime, podnositelj je prigovarao da je pritvor koji mu je odredio domaći sud predstavljao povredu njegovih konvencijskih prava jer je osnovana sumnja, kao nužna pretpostavka pritvaranja, proizlazila iz podnositeljevog navodno nezakonitog priznanja kaznenih djela teške krađe. Podnositelj je također prigovarao da pred domaćim sudovima nije mogao osporavati zakonitost svog pritvora, osobito zakonitost dokaza iz kojih je proizlazila osnovana sumnja. Razmatrajući predmet, Sud je prvo utvrdio da je domaći sud podnositelju odredio pritvor sukladno Zakonu o kaznenom postupku. Također, Županijski sud je utvrdio postojanje osnovane sumnje na temelju brojnih materijalnih dokaza (primjerice zapisnik o očevidu, zapisnik o prepoznavanju i dr), te je opširno i detaljno obrazložio razloge za određivanje pritvora podnositelju. U vezi prigovora podnositelja da je priznao kaznena djela bez prisutnosti branitelja, Sud je naglasio da navodna nezakonitost pojedinog dokaza ne znači nužno da postojanje osnovane sumnje nije bilo potkrijepljeno ili da je istražni zatvor protivan članku 5 Konvencije, tim više jer je podnositelj kasnije ponovio priznanje počinjenja kaznenih djela. Što se tiče nacionalnog postupka u kojem je ispitana zakonitost podnositeljevog pritvora, Sud je naglasio da Konvencija ne zahtijeva da se u okviru postupka o određivanju ili produljenju pritvora odlučuje o zakonitosti dokaza. Štoviše, to bi postupak o produljenju pritvora moglo učiniti neučinkovitim i presporim u smislu članka 5 stavka 4 Konvencije. Sud je stoga odlučio da je podnositeljev zahtjev očito neosnovan.

U predmetu *M.S. (2) protiv Hrvatske*²¹⁷, Sud se bavio pitanjem prava na slobodu osoba koje su prisilno smještene u psihijatrijske ustanove. U ovom predmetu, Sud je naglasio kako podnositeljici u postupku smještaja u psihijatrijsku ustanovu nije osigurana odgovarajuća zaštita konvencijskih prava, te da pravna pomoć koja joj je bila pružena u postupku (odvjetnik postavljen po službenoj dužnosti) nije predstavljala pravu i stvarnu zaštitu njezinih prava, jer odvjetnik s njome uopće nije kontaktirao, nije ju upoznao s njenim pravima, niti je poduzimao ikakve pravne radnje u njenu korist. Sud je istaknuo kako se upravo u postupcima koji se odnose na prisilni smještaj u psihijatrijske ustanove radi o osobama koje zahtijevaju posebnu skrb, pa onda i domaći sudovi moraju pokazati određenu razinu pažnje, te trebaju provoditi pojačani

²¹⁴ *Milanković i Bošnjak protiv Hrvatske*, br. 37762/12 i 23530/13, presuda od 26. 04. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162676>, očitavanje: 25. 07. 2018.

²¹⁵ *Merčep protiv Hrvatske*, br. 12301/12, presuda od 26. 04. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162210>, očitavanje: 25. 07. 2018.

²¹⁶ *Grobenski protiv Hrvatske*, br. 36867/14, odluka od 12. 09. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177715>, očitavanje: 07. 08. 2018.

²¹⁷ *M.S. (2) protiv Hrvatske*, br. 75450/12, presuda od 19. 02. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152259>, očitavanje: 27. 08. 2018.

nadzor postavljenih pravnih zastupnika. U postupku izvršenja ove presude poduzete su mjere usmjerene na osiguranje učinkovitog ispitivanja pritužbi o zlostavljanju u psihijatrijskim ustanovama, mjere usmjerene na uspostavu jedinstvenih procedura postupanja medicinskog osoblja prilikom primjene mjera fizičke prisile prema pacijentima u psihijatrijskim ustanovama, te mjere usmjerene na osiguranje da su interesi osobe o kojoj se odlučuje adekvatno zastupani u postupcima prisilnog smještaja u psihijatrijske ustanove²¹⁸.

3.4. Pravo na pošteno suđenje – kazneni aspekt

Prva presuda u kojoj je Sud razmatrao pravičnost kaznenog postupka bila je presuda u predmetu *Kovač protiv Hrvatske*²¹⁹. Podnositelj zahtjeva osuđen je na kaznu zatvora zbog bludnih radnji nad maloljetnom mentalno retardiranom djevojčicom. Sud je razmatrao i utvrdio povredu članka 6 stavaka 1 i 3 (d) Konvencije, zbog toga što podnositelj nije imao mogućnost preispitati glavnog svjedoka optužbe na glavnoj raspravi u kaznenom postupku. Iskaz svjedoka, prethodno dat istražnom sucu, samo je pročitao na glavnoj raspravi. Sud je također utvrdio da pročitani zapisnik ne sadrži točne riječi djevojčice s obzirom na njezinu mentalnu dob i sposobnost izražavanja, već predstavlja prepričane i uobličene rečenice istražnog suca. Sličnim pravima okrivljenika Sud se bavio u predmetu *Lučić protiv Hrvatske*²²⁰ u kojem je utvrđena povreda prava na pošteno suđenje zbog toga što podnositelj, optuženik u kaznenom postupku, na glavnoj raspravi nije mogao ispitati jedinog svjedoka optužbe, oštećenicu koja ga je prijavila za silovanje. Sud je primijetio da je sudac istrage postupio protivno domaćem kaznenom procesnom zakonu i Konvenciji kada na istražno ročište za saslušanje oštećenice kao svjedoka nije pozvao podnositelja, niti njegovog odvjetnika. Oštećenica je kasnije, tijekom glavne rasprave, postala nedostupna domaćem sudu, te je njezin iskaz pročitao na glavnoj raspravi, nakon čega je donesena osuđujuća presuda protiv podnositelja. Sud je u presudi pohvalio napore domaćih sudova da u fazi glavne rasprave dođu do oštećenice, ali je naveo kako postupak u cjelini nije udovoljio standardima članka 6 Konvencije. Slično tome, i u predmetu *Paić protiv Hrvatske*²²¹ Sud je utvrdio povredu prava na pošteno suđenje zbog nemogućnosti podnositelja da ispita jedinog svjedoka optužbe u kaznenom postupku koji se protiv podnositelja vodio zbog sumnje na krađu mobitela. Radi izvršenja presuda *Lučić* i *Paić* i sprječavanja mogućnosti ponavljanja sličnih povreda Konvencije, izmijenjen je Zakon o kaznenom postupku na način da sada izričito propisuje da osuda u kaznenom postupku ne može biti utemeljena isključivo na iskazu svjedoka datom tijekom istrage, osim ako su okrivljenik i njegov branitelj imali mogućnost ispitati tog svjedoka. Pored toga, novi Zakon o kaznenom postupku propisuje obvezu pozivanja okrivljenika i branitelja na radnju saslušanja svjedoka tijekom istrage. Dodatno, Ustavni sud i redovni sudovi su nakon ovih presuda Suda razvili sudsku praksu koja je u cijelosti usklađena sa konvencijskim

²¹⁸ Akcijski plan o izvršenju presude *M.S. (2) protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2017\)1069E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2017)1069E), očitavanje: 27. 08. 2018.

²¹⁹ *Kovač protiv Hrvatske*, br. 503/05, presuda od 12. 07. 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81645>, očitavanje: 21. 08. 2018.

²²⁰ *Lučić protiv Hrvatske*, br. 5699/11, presuda od 27. 02. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141200>, očitavanje: 23. 08. 2018.

²²¹ *Paić protiv Hrvatske*, br. 47082/12, presuda od 29. 03. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161752>, očitavanje: 23. 08. 2018.

načelima izraženim u ovim presudama²²².

U kontekstu prava na pošteno suđenje u kaznenom postupku vrlo je značajan i predmet *Ajdarić protiv Hrvatske*²²³, u kojem je Sud razmatrao pravičnost kaznenog postupka u kojem je podnositelj osuđen na maksimalnu zatvorsku kaznu (40 godina), na temelju iskaza jednog svjedoka koji je navodno čuo podnositelja kako sa supočiniteljem razgovara o počinjenom kaznenom djelu. Sud je istaknuo da, u okolnostima ovog predmeta, postupak protiv podnositelja nije bio pravičan, te da domaći sudovi nisu u dovoljnoj mjeri u obrazloženjima svojih odluka objasnili zašto su se oslonili na iskaz svjedoka čiju vjerodostojnost je sam Sud ocijenio dvojbena. Ovo je prva presuda protiv Hrvatske u kojoj je Sud u izreci presude naložio obnovu kaznenog postupka protiv podnositelja. Nakon presude Suda prihvaćen je podnositeljev zahtjev za obnovu postupka, slijedom čega je isti morao biti pušten na slobodu, nakon čega je napustio teritorij Hrvatske i postao nedostupan domaćim pravosudnim tijelima. Radi sprječavanja sličnih povreda Konvencije u budućnosti, Ustavni sud je izmijenio svoju dotadašnju praksu na način da je u nekoliko predmeta u kojima su se postavila slična pitanja prava na pošteno suđenje dosljedno primijenio načela izražena u praksi Suda. Budući da ustavnosudski postupak predstavlja učinkovito domaće pravno sredstvo u pogledu prigovora povrede ljudskih prava koje treba iscrpiti prije obraćanja Sudu, smatra se da je ovakva promjena prakse toga suda dovoljna garancija da će slične povrede Konvencije biti sanirane na razini domaćeg pravnog poretka²²⁴.

U predmetu *Zahirović protiv Hrvatske*²²⁵, Sud je utvrdio povredu članka 6 Konvencije zbog toga što podnositelj, kao okrivljenik u kaznenom postupku, nije bio pozvan na sjednicu drugostupanjskog vijeća, iako je po zakonu imao to pravo. Također, na toj je sjednici predstavniku optužbe bilo dopušteno podnošenje dodatnih dokumenata u spis predmeta, dok podnositeljevoj odvjetnici to nije bilo dopušteno. Sud je navedeno ocijenio kao povredu jednakosti stranaka u postupku²²⁶. Odmah nakon presude *Zahirović*, uključena tijela poduzela su mjere za otklanjanje uzroka povrede: Državno odvjetništvo Republike Hrvatske naložilo je nižim državnim odvjetništvima da više ne daju mišljenja o meritumu u fazi žalbe, dok je Vrhovni sud na sjednici Kaznenog odjela zauzeo stav da državno odvjetništvo nema pravo podnositi takva mišljenja. Ovakvo je rješenje kasnije uneweno izravno u Zakon o kaznenom postupku, čijim je dopunama propisano da će se o sjednici vijeća obavijestiti stranke koje su zahtijevale da budu obaviještene o sjednici, a ako bi prisutnost stranaka na sjednici drugostupanjskog vijeća bila korisna za razjašnjenje stvari, predsjednik vijeća može odlučiti da se o sjednici obavijeste stranke i kada one nisu zahtijevale takvu obavijest. Ovim su izmjenama Zakona o kaznenom postupku u potpunosti otklonjeni uzroci povrede Konvencije. Pretpostavka je da postupak nadzora nad izvršenjem nije zatvoren zbog toga što još nisu izvršene individualne mjere, jer su i dalje u tijeku

²²² Akcijsko izvješće za *Lučić* grupu presuda, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG/?i=DH-DD\(2017\)420E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG/?i=DH-DD(2017)420E), očitavanje: 23. 08. 2018.

²²³ *Ajdarić protiv Hrvatske*, br. 20883/09, presuda od 13. 12. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-107989>, očitavanje: 09. 08. 2018.

²²⁴ Završna rezolucija u predmetu *Ajdarić protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG/?i=001-161716>, očitavanje: 09. 08. 2018.

²²⁵ *Zahirović protiv Hrvatske*, br. 58590/11, presuda od 25. 04. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-118738>, očitavanje: 19. 08. 2018.

²²⁶ Ovu tematiku Sud je razmatrao i u predmetima *Lonić protiv Hrvatske*, br. 8067/12, presuda od 04. 12. 2014. i *Petrina protiv Hrvatske*, br. 31379/10, presuda od 13. 02. 2014, sve dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/>, očitavanje: 19. 08. 2018.

postupci pred domaćim sudovima pokrenuti na temelju zahtjeva za obnovu postupka nakon presude Suda²²⁷.

U predmetu *Mađer protiv Hrvatske*²²⁸, Sud je razmatrao pravo na obranu podnositelja u predistražnom postupku tijekom zadržavanja u policiji, nakon uhićenja. U istom predmetu raspravljalo se i o članku 3 Konvencije (uvjeti u kojima je podnositelj bio zadržavan u policiji). Naime, podnositelj tijekom 48-satnog zadržavanja nije imao pristup danjem svjetlu, hrani, nije mu bio omogućen odmor i, što je najvažnije, nije imao pristup branitelju. U tim uvjetima, podnositelj je priznao kazneno djelo koje mu je stavljano na teret. Sud je utvrdio kako navedeno predstavlja nepovratnu povredu podnositeljevog prava na obranu u toj, ranoj fazi kaznenog postupka, te da ta povreda nije mogla biti ispravljena naknadnim poštivanjem prava iz članka 6 Konvencije u fazi glavne rasprave.

U kontekstu prava na obranu, ističe se i presuda u predmetu *Lisica protiv Hrvatske*²²⁹ u kojoj je Sud ocijenio da kazneni postupak protiv supružnika, koji su bili osuđeni za više kaznenih djela razbojništva, nije udovoljio standardima članka 6 Konvencije, budući da je temelj osude za kazneno djelo bio dokaz koji je prikupljen protivno zakonskim propisima i bez znanja podnositelja i njihovog odvjetnika.

Sličan je i predmet *Horvatić protiv Hrvatske*²³⁰, u kojem je Sud utvrdio povredu članka 6 Konvencije zbog toga što domaći sudovi nisu ispitali tvrdnje podnositelja o tome da su ključni dokazi protiv njega bili izuzeti s mjesta događaja protivno pravilima struke. U obnovljenom postupku nakon presude Suda, domaći su sudovi detaljno ispitali tvrdnje podnositelja o navodnim nepravilnostima prilikom izuzimanja dokaza, pa su ti navodi opovrgnuti i donesena je osuđujuća presuda. Kako bi se spriječila bilo kakva mogućnost nedopuštenog postupanja prilikom izuzimanja dokaza, donesen je podzakonski akt kojim je propisano policijsko postupanje pri izuzimanju dokaza i način bilježenja tijekom tih radnji. Pored toga, domaći su sudovi razvili sudsku praksu u sličnim predmetima koja je utemeljena na načelima izraženim u ovoj presudi²³¹.

Među presudama koje se tiču prava na obranu, posebno je važna presuda Velikog vijeća Suda u predmetu *Dvorski protiv Hrvatske*²³². Predmet se odnosi na pravo podnositelja na izbor odvjetnika prilikom ispitivanja pred policijom. Naime, nakon uhićenja podnositelja, njegovi roditelji su mu izabrali odvjetnika G.M. koji nije uspio stupiti u kontakt s podnositeljem, jer je to policija spriječila. Veliko vijeće je smatralo da je podnositelju povrijeđeno pravo na pošteno suđenje jer isti nije imao potpunu informaciju o izboru odvjetnika G.M. od strane roditelja. Naime, podnositelj je u prisustvu odvjetnika M.R., kojeg je u međuvremenu sam odabrao s liste

²²⁷ Akcijski plan o izvršenju *Zahirović* grupe presuda, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2017\)963E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2017)963E), očitavanje: 19. 08. 2018.

²²⁸ *Mađer protiv Hrvatske*, br. 56185/07, presuda od 21. 11. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105293>, očitavanje: 18. 08. 2018.

²²⁹ *Lisica protiv Hrvatske*, br. 20100/06, presuda od 25. 02. 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97213>, očitavanje: 09. 08. 2018.

²³⁰ *Horvatić protiv Hrvatske*, br. 36044/09, presuda od 17. 10. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126915>, očitavanje: 09. 08. 2018.

²³¹ Završna rezolucija u predmetu *Horvatić protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-173907>, očitavanje: 09. 08. 2018.

²³² *Dvorski protiv Hrvatske*, br. 25703/11, presuda Velikog vijeća od 20. 10. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158266>, očitavanje: 17. 07. 2018.

dežurnih odvjetnika, priznao trostruko ubojstvo, palež nebodera i razbojništvo. Veliko vijeće je smatralo da je ta situacija nepovratno utjecala i na cijeli kazneni postupak koji je slijedio, čineći ga nepoštenim suprotno članku 6 Konvencije. U tom je predmetu Sud razvio svoju praksu o pravu na izbor branitelja, uvodeći pojam „potpuno informiranog“ (*fully informed*) izbora. Radi sprječavanja sličnih povreda Konvencije, nakon izmjena Zakona o kaznenom postupku kojima je uvedena državnoodvjetnička istraga, donesen je i Pravilnik o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom ili kaznenom postupku, kojim je regulirano audiovizualno snimanje prvog ispitivanja okrivljenika. Dodatno, predviđeno je pisano dokumentiranje pojedinih radnji tijekom prvog ispitivanja okrivljenika, uključujući i način izbora branitelja. Osim toga, Vrhovni sud je nakon presude *Dvorski* razvio sudsku praksu koja se oslanja na načela izražena u toj presudi Suda²³³.

Poseban aspekt prava na obranu pojavio se u predmetu *Sanader protiv Hrvatske*²³⁴. Sud je utvrdio povredu prava na pošteno suđenje zbog toga što podnositelj nije mogao u domaćem postupku ostvariti pravo na obnovu (ponavljanje) kaznenog postupka nakon što je pravomoćno osuđen zbog ratnog zločina u postupku provedenom u njegovoj odsutnosti. Sud je utvrdio da je zahtjev domaćih sudova da se pojedinac kojem je suđeno u odsutnosti, koji nije znao za taj postupak i optužbe protiv njega, treba pojaviti pred domaćim tijelima i dostaviti adresu boravišta u Hrvatskoj, nerazuman i nerazmjern. Sud je zaključio da podnositelju, kojem je suđeno u odsutnosti i za kojeg nije dokazano da je pokušavao izbjeći suđenje ili da se odrekao prava da prisustvuje suđenju, nije s dostatnom sigurnošću pružena mogućnost da ostvari ponovno razmatranje optužbi koje su mu stavljene na teret, na način koji bi potpuno poštivao njegova prava obrane. Nakon presude Suda, podnositelj je zatražio obnovu spornog postupka, no taj je njegov prijedlog odbačen kao nepravovremen. Predmet se trenutno nalazi na Ustavnom sudu. Na razini općih mjera, radi sprječavanja sličnih povreda Konvencije u budućnosti, izmijenjen je Zakon o kaznenom postupku na način da osoba osuđena u odsutnosti više ne mora dostaviti adresu u Hrvatskoj da bi joj se odobrila obnova postupka²³⁵.

Valja istaknuti i presudu u predmetu *Matanović protiv Hrvatske*²³⁶, u kojoj je Sud razmatrao pravo na pošteno suđenje kroz odnos sa člankom 7 Konvencije (*nullum crimen nulla pena sine lege*) i člankom 8 Konvencije (pravo na privatni život). Podnositelj zahtjeva bio je potpredsjednik Hrvatskog fonda za privatizaciju, koji je osuđen zbog kaznenog djela primanja mita na kaznu zatvora u trajanju od 11 godina. Podnositelj je pred Sudom prigovarao da su protiv njega protuzakonito određene mjere tajnog nadzora i praćenja, čiji rezultati su korišteni tijekom kaznenog postupka u kojem je osuđen. Također, prigovarao je da je žrtva poticanja na kazneno djelo i da u tom pogledu nije imao odgovarajuća procesna jamstva zajamčena člankom 6 Konvencije, te da mu nije bio dopušten uvid u dio dokaza koji su prikupljeni tijekom primjene tajnih mjera praćenja i snimanja. Sud je utvrdio da je došlo do povrede podnositeljevog prava na poštovanje privatnog života (članak 8 Konvencije) i povrede prava na pošteno suđenje (članak 6

²³³ Akcijsko izvješće o izvršenju presude *Dvorski protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2016\)1121E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2016)1121E), očitavanje: 17. 07. 2018.

²³⁴ *Sanader protiv Hrvatske*, br. 66408/12, presuda od 12. 02. 2015, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-151039>, očitavanje: 24. 08. 2018.

²³⁵ Akcijski plan o izvršenju presude *Sanader protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2017\)964E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2017)964E), očitavanje: 24. 08. 2018.

²³⁶ *Matanović protiv Hrvatske*, br. 2742/12, presuda od 04. 04. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172466>, očitavanje: 27. 07. 2018.

Konvencije) zbog toga što nije imao pristup dijelu dokaza koji su prikupljeni putem primjene tajnih mjera. S druge strane, nije došlo do povrede prava na pošteno suđenje zbog korištenja pouzdanika u kaznenom postupku. U pogledu određivanja tajnih mjera, Sud je, pozivajući se na svoja ranija utvrđenja u predmetu *Dragojević protiv Hrvatske* (opširnije v. gore, poglavlje 2.2. Pravo na privatni život, s. 10), utvrdio da postupak izdavanja i sudske kontrole naloga za prisluškivanje njegovog telefona nije bio u skladu sa zakonom, što je dovelo do povrede prava na poštovanje njegovog privatnog života. U pogledu korištenja pouzdanika i podnositeljevog prigovora da je bio potican od strane tajnih istražitelja na počinjenje kaznenog djela, Sud je utvrdio da nije došlo do poticanja na počinjenje kaznenog djela, već da su tijela kaznenog progona bila pasivna, te postupala sukladno djelovanju kakvo se zahtijeva kod primjene prikrivenih istražnih tehnika. U pogledu dijela snimki koje su uključene u spis predmeta, ali nisu korištene za njegovu osudu, Sud je primijetio da sam podnositelj nije iznio nikakav argument zbog kojeg su navedene snimke bile od važnosti za njegovu obranu, pa je zaključio kako niti u pogledu tih snimki nije došlo do povrede prava na „jednakost oružja“. Izvršenje presude *Matanović* odvija se zajedno s vodećim predmetom *Dragojević*, o čemu je već bilo riječi uz članak 8 Konvencije. U pogledu specifične povrede članka 6 Konvencije koja je utvrđena isključivo u kontekstu predmeta *Matanović*, valja istaknuti da je nakon činjenica iz spomenutog predmeta izmijenjen Zakon o kaznenom postupku na način da izričito propisuje pravo okrivljenika da od državnog odvjetništva traži i ishodi pristup dokazima prikupljenim mjerama tajnog nadzora²³⁷.

3.5. Pravo na presumpciju nevinosti

Sud je razmatrao pravo na presumpciju nevinosti iz članka 6 stavka 2 Konvencije u već spomenutom predmetu *Peša protiv Hrvatske* (v. gore, poglavlje 3.3. Pravo na osobnu slobodu i sigurnost – pritvor i druga ograničenja slobode, s. 34). Sud je utvrdio da je podnositelju povrijeđeno pravo na presumpciju nevinosti zbog izjava najviših državnih dužnosnika (predsjednika Republike, premijera i ravnatelja policije) iznesenih na press konferenciji neposredno po uhićenju podnositelja, prije službenog početka kaznenog postupka. U također spomenutom predmetu *Perica Oreb protiv Hrvatske* (v. gore poglavlje 3.3. Pravo na osobnu slobodu i sigurnost – pritvor i druga ograničenja slobode, s. 34) Sud je utvrdio da izričaj obrazloženja rješenja o određivanju i produljenju pritvora podnositelju predstavlja povredu prava na presumpciju nevinosti, budući da je domaći sud smatrao da činjenica da je protiv podnositelja u tijeku još jedan kazneni postupak predstavlja dokaz vjerojatnosti ponavljanja kaznenog djela. U postupku izvršenja presude *Perica Oreb*, Ustavni sud zauzeo je jasno stajalište da drugi kazneni postupak koji je u tijeku ne može opravdati određivanje/produljenje pritvora, a takvo postupanje predstavlja povredu presumpcije nevinosti²³⁸.

²³⁷ Akcijski plan o izvršenju *Dragojević* grupe presuda, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2018\)438E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2018)438E), očitavanje: 24. 08. 2018.

²³⁸ Završna rezolucija u *Krnjak* grupi presuda, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-184318>, očitavanje: 20. 07. 2018.

3.6. *Nullum crimen null poena sine lege*

U predmetu *Žaja protiv Hrvatske*²³⁹ Sud je utvrdio povredu članka 7 Konvencije zbog dvojbenosti i nejasnoća u prijevodu međunarodnog ugovora (Istanbulska konvencija o privremenom uvozu), te činjenice da sudska praksa domaćih sudova nije te dvojbe i pravne praznine popunila jednoobraznom praksom. Radi izvršenja ove presude, Hrvatska je pokrenula postupak izmjene službenog prijevoda Istanbulske konvencije kojom će se osigurati otklanjanje spornog dijela teksta i njegova zamjena jasnim i nedvosmislenim pojmovima koji neće ostavljati nikakvu dvojbu u praksi²⁴⁰.

3.7. *Ne bis in idem*

U predmetima *Maresti protiv Hrvatske*²⁴¹ i *Tomasović protiv Hrvatske*²⁴², Sud je ocijenio da kažnjavanje za činjenično isto djelo u kaznenom i prekršajnom postupku, čak i kada se provede uračunavanje kazne izrečene u prekršajnom postupku u kaznu izrečenu u kaznenom postupku, predstavlja povredu pravila *ne bis in idem* prema članku 4 Protokola br. 7 uz Konvenciju. Radi izvršenja ovih presuda Suda, Hrvatska je poduzela mjeru sveobuhvatnog usklađivanja kaznenog i prekršajnog zakonodavstva kako bi se izbjegla moguća preklapanja. Radi izbjegavanja budućih preklapanja kaznenih i prekršajnih odredbi, kreirana je i posebna procedura koja se mora slijediti prilikom donošenja novih ili izmjene postojećih propisa koji sadrže takve odredbe. Tijekom postupka otklanjanja preklapanja između kaznenog i prekršajnog zakonodavstva došlo je i do dekriminalizacije posjedovanja opojne droge za osobne potrebe, koja se sada kažnjava u prekršajnoj sferi. Konačno, domaći su sudovi razvili konzistentnu praksu koja dosljedno oživotvoruje konvencijske principe i praksu Suda u pogledu načela *ne bis in idem*²⁴³.

U predmetu *Marguš protiv Hrvatske*²⁴⁴, podnositelj je prigovario povredi načela *ne bis in idem* zbog činjenice da je, nakon što je kazneni postupak protiv njega okončan oprostom, država pokrenula novi kazneni postupak u kojem je osuđen za kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Veliko vijeće je ocijenilo da su podizanjem nove optužnice i osudom podnositelja za ratni zločin protiv civilnog stanovništva hrvatske vlasti postupale u skladu sa zahtjevima Konvencije, posebice obvezama iz članaka 2 i 3 Konvencije, te sukladno preporukama različitih međunarodnih tijela.

²³⁹ *Žaja protiv Hrvatske*, br. 37462/09, presuda od 04. 10. 2016, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166925>, očitavanje: 27. 08. 2018.

²⁴⁰ Akcijski plan o izvršenju presude *Žaja protiv Hrvatske*, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2017\)833E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2017)833E), očitavanje: 27. 08. 2018.

²⁴¹ *Maresti protiv Hrvatske*, br. 55759/07, presuda od 25. 06. 2009, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93260>, očitavanje: 21. 08. 2018.

²⁴² *Tomasović protiv Hrvatske*, br. 53785/09, presuda od 18. 10. 2011, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107047>, očitavanje: 21. 08. 2018.

²⁴³ Akcijski plan o izvršenju *Maresti* grupe presuda, [http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2017\)1273E](http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2017)1273E), očitavanje: 21. 08. 2018.

²⁴⁴ *Marguš protiv Hrvatske*, br. 4455/10, presuda Velikog vijeća od 27. 05. 2014, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144276>, očitavanje: 17. 07. 2018.

3.8. Pravo na slobodu kretanja

Povreda prava na slobodu kretanja prvi je put utvrđena u presudi *Napijalo protiv Hrvatske*²⁴⁵. Naime, podnositelju zahtjeva kroz dulje vrijeme nije bila vraćena putovnica koju mu je oduzeo carinski službenik jer je podnositelj odbio platiti kaznu, iako protiv njega nikada nije pokrenut postupak za carinski prekršaj. Sud je ocijenio da takvo miješanje u pravo na slobodu kretanja nije bilo nužno u demokratskom društvu. U postupku izvršenja, Odbor ministara Vijeća Europe prihvatio je stajalište hrvatske Vlade o tome da se radilo o izoliranom slučaju pogrešne primjene domaćeg prava²⁴⁶, što je očigledno opravdano stajalište jer nakon presude *Napijalo* nije bilo sličnih presuda protiv Hrvatske.

Iako se ovo pravo do sada uglavnom nije problematiziralo u predmetima koji su se vodili protiv Hrvatske, 2017. godine Sud je donio odluku o nedopuštenosti zahtjeva u predmetu *Folnegović protiv Hrvatske*²⁴⁷. U razdoblju između 1996. i 2013. godine, nadležna tijela kaznenog progona u Hrvatskoj vodila su ukupno petnaest kaznenih predmeta protiv podnositelja zahtjeva u vezi sa sumnjom da je stvorio mrežu za nezakonitu i nepoštenu ponudu zajmova hrvatskim građanima u Švicarskoj. Navodno je pedeset i šest pojedinaca postalo žrtvama takve kriminalne djelatnosti, a podnositelj zahtjeva je time ujedno nanio i štetu državi. Ukupna navodna imovinska koristi procijenjena je na 645.847,06 EUR. Tijekom kaznenih postupaka koji su se vodili protiv podnositelja zahtjeva, on se više puta nije pojavio pred nadležnim kaznenim sudovima. Zbog nemogućnosti hrvatskih vlasti da osiguraju prisutnost podnositelja zahtjeva, četiri kaznena postupka protiv njega vođena su *in absentia*. U tim kaznenim postupcima podnositelj zahtjeva je bio osuđen i izrečene su mu kazne zatvora u rasponu od jedne do tri godine. Podnositelju je izrečena i mjera opreza oduzimanja putne isprave. Podnositelj je prigovorio da mu je takvo postupanje državnih tijela povrijedilo pravo na slobodu kretanja. Sud je odbacio navedeni zahtjev kao očigledno neosnovan uz obrazloženje da bi se primjena mjere oduzimanja putne isprave trebala sagledati s obzirom na ukupne okolnosti predmeta, koje pokazuju da je podnositelj zahtjeva dulje vrijeme neopravdano izbjegavao kaznene postupke vezane uz ozbiljne optužbe da je stvorio mrežu za nezakonitu i nepoštenu ponudu zajmova, što je pogodilo veliki broj žrtava i uključivalo značajnu navodnu količinu imovinske koristi koju je podnositelj ostvario. Sud je zaključio kako u tim okolnostima ne postoji ništa što ukazuje na to da domaći sudovi nisu pravilno ocijenili postojanje značajne opasnosti bijega podnositelja zahtjeva zbog čega je administrativna zabrana putovanja bila opravdana.

4. Zaključak

U proteklih 20 godina tijekom kojih je Hrvatska stranka pred Sudom, stvorena je raznolika i bogata sudska praksa koja je važna ne samo za nju ili zemlje regije koje imaju iste ili slične pravne probleme, već i za Sud uopće. Ta se praksa razvijala godinama, od prvih predmeta koji su se odnosili isključivo na duljinu trajanja postupka kao jednog od aspekata prava na pošteno

²⁴⁵ *Napijalo protiv Hrvatske*, br. 66485/01, presuda od 13. 11. 2013, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61443>, očitavanje: 27. 08. 2018.

²⁴⁶ Završna rezolucija u premetu *Napijalo protiv Hrvatske*, <http://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=001-80668>, očitavanje: 27. 08. 2018.

²⁴⁷ *Folnegović protiv Hrvatske*, br. 13946/15, odluka od 10. 01. 2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171124>, očitavanje: 29. 08. 2018.

suđenje, do prava na pristup sudu i prava na mirno uživanje vlasništva, pa do niza presuda koje sadrže kompleksna razmatranja o većem broju konvencijskih prava.

Sličan razvoj trenutno prolazi i Bosna i Hercegovina. Statistički podaci o strukturi presuda koje je Sud do sada donio u odnosu na Bosnu i Hercegovinu pokazuju da se najveći broj donesenih presuda odnosi na zaštitu prava vlasništva, neizvršenje domaćih sudskih odluka i pravo na pošteno suđenje. Međutim, navedeni statistički podaci također pokazuju tendenciju proširivanja područja razmatranja na druga, do sada nezastupljena, konvencijska prava.

Uzimajući u obzir dodatno i uvodno istaknutu sličnost pravnih sustava Hrvatske i Bosne i Hercegovine, logično je zaključiti da (pozitivna i negativna) iskustva Hrvatske pred Sudom i u izvršenju njegovih presuda mogu biti korisna bosanskohercegovačkim stručnjacima i pravnim praktičarima u njihovom svakodnevnom radu.

Najvažniji procesni zakoni dvije države, Zakon o parničnom i Zakon o kaznenom postupku, sadrže niz sličnih pravnih instituta koji su bili predmetom razmatranja Suda u postupcima protiv Hrvatske, i koje su, bilo u njihovom sadržaju, bilo u praktičnoj primjeni, ocijenjene spornima sa stajališta osiguranja zaštite konvencijskih prava sudionika u postupku.

Primjerice, Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine na sadržajno vrlo sličan način kao i hrvatski Zakon o parničnom postupku uređuje određivanje vrijednosti predmeta spora tijekom prvostupanjskog postupka (iako Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ne sadrži korektivne odredbe za slučaj kada tužitelj i prvostupanjski sud propuste odrediti vrijednost predmeta spora) i propisuje kriterij *ratione valoris* za podnošenje revizije, što su pitanja koja je Sud razmatrao sa konvencijskog stajališta u predmetima *Egić protiv Hrvatske* i *Zubac protiv Hrvatske* koji su u članku detaljnije analizirani.

Nadalje, odredbe federalnog Zakona o parničnom postupku o naknadi troškova postupka primjenom načela „gubitnik plaća“, te o pravu javnog pravobranilaštva na naknadu troškova koja obuhvaća i iznos koji bi se stranci priznao na ime nagrade odvjetniku, istovjetne su odredbama koje sadrži hrvatski Zakon o parničnom postupku, a koje su bile predmetom razmatranja Suda u presudama *Klauz protiv Hrvatske* i *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*.

Sa aspekta kaznenog postupka, valja istaknuti prije svega značajne sličnosti hrvatskog Zakona o kaznenom postupku i Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine u pogledu mogućnosti da osumnjičeniku branitelja izaberu njegovi bliski srodnici. U tom smislu, Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine čak propisuje da je izbor branitelja od strane bliskih srodnika osumnjičenika moguć samo ukoliko osumnjičenik prethodno sam ne uzme branitelja. Stoga se, sa stajališta praktične primjene navedene odredbe, značajnom se ukazuje presuda Velikog vijeća u predmetu *Dvorski protiv Hrvatske*.

Nadalje, oba zakona kojima se uređuje kazneni postupak sadrže i vrlo slična pravila o izuzeću vještaka, a dosljedna primjena navedenih pravila u kaznenom postupku koji je prethodio presudi *Bajić protiv Hrvatske* dovela je do povrede Konvencije.

Određene sličnosti postoje i u pravnim institutima sadržanim u nekim materijalnim propisima. Primjerice, odredbe Zakona o vlasništvu koje se odnose na zaštitu prava vlasništva, odnosno pravo vlasnika da ishodi povrat svoje stvari od posjednika pod pretpostavkom da dokaže svoje vlasništvo i činjenicu da je stvar u posjedu tuženika, sadržajno su slične relevantnim hrvatskim propisima. Primjena sadržajno sličnih odredaba od strane hrvatskih sudova bila je predmetom

razmatranja Suda u nizu presuda koje se odnose na pravo na dom. Slična je i situacija sa pojedinim odredbama Obiteljskog zakona, koji u Bosni i Hercegovini, kao što je bio slučaj u Hrvatskoj prije izvršenja presuda Suda, predviđa zastupanje osoba o kojima se vodi postupak za oduzimanje poslovne sposobnosti po djelatnicima centara za socijalni rad, koji su ujedno ovlašteni pokretati takve postupke, a što je Sud posebno problematizirao u presudama *X. i Y. protiv Hrvatske* i *Ivinović protiv Hrvatske*. Problem nemogućnosti muškarca kojem je oduzeta poslovna sposobnost da prizna očinstvo, te nepostojanje obveze centra za socijalni rad da u njegovo ime pokrene takav postupak koji on sam ne može pokrenuti, a koji je također prisutan u pravnom sustavu Bosne i Hercegovine Sud je razmatrao u presudi *Krušković protiv Hrvatske*.

Logično je zaključiti da se sličnosti između nacionalnih zakonodavstava, posebno u pogledu temeljnih pravnih načela na kojima počivaju, održavaju i na načinu razvoja sudske prakse nacionalnih sudova. Kao što je prikazano u ovom radu, značajan broj presuda Suda odnosi se upravo na način primjene relevantnog domaće prava od strane nacionalnih sudova. Stoga i u tom smislu dosadašnja iskustva Hrvatske pred Sudom mogu biti korisna za osiguranje da se sudska praksa bosanskohercegovačkih sudova razvija u skladu s konvencijskim načelima. S druge strane, hrvatska iskustva u izvršenju presuda Suda mogu biti od značajne pomoći ne samo u postupku izvršenja eventualnih sličnih presuda Suda protiv Bosne i Hercegovine, već mogu poslužiti i kao temelj reformi koje mogu spriječiti da se slične povrede Konvencije dogode pred tijelima Bosne i Hercegovine i dovedu do novih postupaka pred Sudom.

Summary

Overview of case law of the European Court of Human Rights in respect of Croatia (1997-2018)

Croatia has been a party before the European Court of Human Rights (hereinafter: the Court) since 1997. During this period, the Court has developed extensive jurisprudence in respect of Croatia, examining a range of issues concerning various human rights guaranteed under the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter: the Convention).

Croatian experiences before the Court and the Committee of Ministers in the execution of the Court's judgments finding violations of the Convention may be of particular use to Bosnia and Herzegovina, as the legal systems of both countries have the same origins and to a large extent still rely on the same underlying legal principles.

This paper thus provides a comprehensive overview of the Court's most important judgments and decisions in respect of Croatia in both the civil and criminal field, beneficial for ensuring the development of Convention compliant case-law, and efficient execution of similar judgments of the Court against Bosnia and Herzegovina.